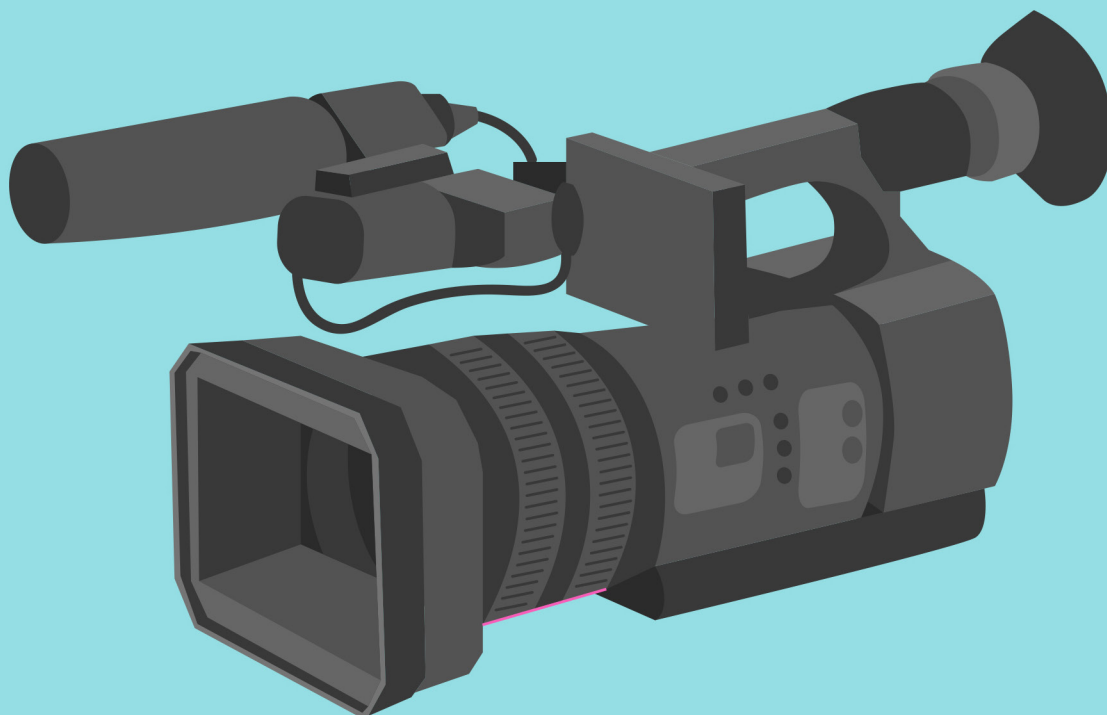

PROCESNA PRAVA – AUDIO-VIDEO SNIMANJE ISPITIVANJA U EUROPSKOJ UNIJI

(PROCAM)

NACIONALNO IZVJEŠĆE ZA HRVATSKU

Procesna prava – audio-video snimanje ispitivanja u Europskoj uniji (ProCam)

760470-ProCam-JUST-AG-2016/JUST-AG-2016-06
Nacionalno izvješće za Hrvatsku

Autorica teksta: Tea Dabić
Izdavač: Kuća ljudskih prava Zagreb

Sufinancirano iz Programa
za pravosuđe Europske
unije (2014.-2020.)

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Hungarian Helsinki Committee

KUĆA
LJUDSKIH
PRAVA
ZAGREB

Ova publikacija financirana je iz Programa Pravosuđe Europske unije (2014.-2020). Sadržaj ove publikacije odražava stajališta autora i isključiva je odgovornost autora. Europska komisija nije odgovorna za eventualnu upotrebu informacija koje ova publikacija sadržava. Ovaj projekt sufinancira Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske. Stajališta izražena u ovoj publikaciji isključiva su odgovornost Kuće ljudskih prava Zagreb te nužno ne odražavaju stajališta Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske.

Izrazi koji se koriste u ovom Izvještaju, a koji imaju rodno značenje, bez obzira na to jesu li korišteni u muškom ili ženskom rodu, obuhvaćaju na jednak način muški i ženski rod.

Sadržaj:

1. Uvod

- 1.1. O projektu; cilj i metodologija istraživanja
- 1.2. Kratak opis kaznenog pravosuđa i kaznenog postupka u Hrvatskoj
 - 1.2.2. Kazneni postupak u Hrvatskoj

2. Pravni okvir audio-video snimanja

- 2.1. Obveza audio-video snimanja ispitivanja u kaznenom postupku
- 2.2. Područje primjene obveze audio-video snimanja ispitivanja
- 2.3. Mjesto i okruženje ispitivanja
- 2.4. Pravila pri audio-video snimanju
- 2.5. Dostupnost audio-video snimaka osobi koja se snima
- 2.6. Posljedice propuštanja izrade audio-video zapisa
- 2.7. Zapisnik
- 2.8. Ispitivanje posebno osjetljivih osoba
- 2.9. Snimanje audiozapisa

3. Statistički podaci

- 3.1. Statistički podaci ministarstva unutarnjih poslova
- 3.2. Statistički podaci Državnog odvjetništva
- 3.3. Statistički podaci Ministarstva pravosuđa

4. Praksa

- 4.1. Metodologija istraživanja
- 4.2. Iskustva u pravnoj praksi
- 4.3. Praksa snimanja audiozapisa

5. Stajališta relevantnih dionika

- 5.1. Opća stajališta o snimanjima audio-video snimki i audiozapisa
- 5.2. Studije slučaja
- 5.3. Važnost audio-video snimki u odnosu na provedbu postupovnih prava

6. Mogućnosti proširenja audio-video snimanja ispitivanja i analiziranja čimbenika koji olakšavaju i otežavaju proces

7. Preporuke

1. Uvod

1.1. O projektu; cilj i metodologija istraživanja

Ovo se izvješće temelji na istraživanju provedenom u Hrvatskoj u okviru projekta empirijskog istraživanja provedenog u pet zemalja Europske unije (EU). Cilj projekta "Procesna prava – audio-video snimanje ispitivanja u Europskoj uniji (ProCam)", koji financira Europska komisija, jest utvrditi je li praksa audio-video snimanja ispitivanja u državama članicama u skladu sa zahtjevima iz Direktive 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima (u daljnjem tekstu: Direktiva o pravu na pristup odvjetniku), te istražiti kako pravni okvir i praksa audio-video snimanja osiguravaju ili ograničavaju postupovna prava okrivljenika u istražnoj fazi postupka.

Istraživanje u pojedinačnim zemljama proveli su lokalni projektni partneri uz koordinaciju Mađarskog helsinškog odbora. Projektni partneri su:

- Mađarski helsinški odbor (Mađarska),
- Associazione Antigone (Italija),
- Fair Trials (Francuska),
- Kuća ljudskih prava Zagreb (Hrvatska),
- Liga Lidskych Prav (Češka Republika).

Projekt je uključivao analizu pravnog okvira i statističkih podataka te empirijsko istraživanje. Rezultati su sažeti u predmetnom nacionalnom izvješću.

Analiza pravnog okvira i dostupnih statističkih podataka

Kao prvi korak, istraživači su analizirali primjenjive nacionalne zakone i propise o audio-video snimanju ispitivanja i svjedočenja na sudskim raspravama, kao i dostupne statističke podatke koji se odnose na praksu audio-video snimanja. Rezultati su sažeti u analizi dokumentacije, s općim ciljem pružanja, na temelju dostupnih informacija, kritičkog prikaza kaznenog postupka s obzirom na fokus istraživanja, te pružanje kontekstualnog okvira za tumačenje podataka prikupljenih putem empirijskog istraživanja.

Empirijsko istraživanje

Osim analize zakonskih odredbi država članica, željeli smo ocijeniti usklađenost s odgovarajućom Direktivom EU-a na temelju čvrstih empirijskih dokaza. U okviru empirijskog istraživanja proveli smo polustrukturirane intervjuje sa sudionicima kaznenog postupka: predstavnicima istražnih tijela, tužiteljima, sucima, braniteljima i okrivljenicima. Spremnost vlasti i drugih dionika na suradnju s istraživačima varirala je od zemlje do zemlje, slično kao i dostupnost statističkih podataka. Neki nacionalni istraživački timovi suočili su se s nedostatkom suradnje na političkoj i administrativnoj razini (tj. na razini vlade/ministarskoj razini), kao i u slučaju policije. U Hrvatskoj to nije bio slučaj. U Hrvatskoj nije obavljen razgovor s osumnjičenicima/okrivljenicima zbog nespremnosti da iznesu svoja iskustva. Provedeno je 13 intervjua sa sljedećim dionicima kaznenog postupka: 2 policijska službenika, 1 sudac, 3 državna odvjetnika, 3 predstavnika akademske zajednice i 4 branitelja. Kako bi se zaštitio identitet intervjuiranih osoba korištene su šifre u obliku slova s odgovarajućim brojem. Dakle, A označava odvjetnike (attorneys), SA označava državne odvjetnike (state attorney), J označava suca (judge), P predstavnike akademske zajednice (professor), dok se # odnosi na broj ispitanika. Daljnje informacije o istraživanju provedenom u zemljama sudionicama nalaze se u pojedinačnim nacionalnim izvješćima.

Direktive EU-a zahtijevaju od država članica da dostave Europskoj komisiji tekst mjera koje su usvojene radi provedbe Direktiva i zahtijevaju od Komisije da podnese izvješća Europskom parlamentu i Vijeću o tome u kojoj su mjeri države članice poduzele potrebne mjere kako bi se uskladile s Direktivama. Ovaj projekt, kao i slična prethodno provedena istraživanja, pokazuje da čak i kad se usvoje zakonodavne i druge mjere kako bi se provele Direktive, to ne znači da se Direktive u potpunosti poštuju u praksi. Čak i ako se odredbe Direktiva vjerno odražavaju u nacionalnom zakonodavstvu i propisima, učinkovita provedba ovisi o nizu drugih čimbenika, uključujući financijske i druge resurse, detaljnu regulaciju procesa i postupaka te profesionalnu kulturu službenika u kaznenom postupku i odvjetnika. Stoga je istraživanje na terenu najbolji način za dobivanje pouzdanih i usporedivih podataka o praktičnoj provedbi Direktiva, kao i o načinima na koje ih doživljavaju sudionici u kaznenom postupku. Propust pojedinih vladinih predstavnika, dužnosnika i institucija da olakšaju i surađuju u takvim istraživanjima znači da Europska komisija, a u konačnici i sama EU, neće imati adekvatnu osnovu za procjenu usklađenosti s politikama i zakonodavstvom u ovom području te njihove učinkovitosti. Štoviše, to znači da će države članice propustiti priliku za učinkovito reguliranje i poboljšanje svojih sustava i procesa kaznenog pravosuđa, posebno u smislu postupovnih prava i, u konačnici, pravičnog suđenja. To vrijedi i za Direktivu EU-a, koja je u fokusu ovog istraživanja, i za druge Direktive usvojene u okviru plana EU-a za postupovna prava.

1.2. Kratak opis nacionalnog kaznenopravnog sustava i kaznenog postupka u Hrvatskoj

Hrvatska je ustrojena na načelu diobe vlasti, tako da je Hrvatski sabor nositelj zakonodavne vlasti, Vlada Republike Hrvatske nositelj izvršne vlasti, a sudovi Republike Hrvatske nositelj sudbene vlasti. Zadaća sudova je zaštititi pravni poredak Republike Hrvatske utvrđen Ustavom, zakonima i međunarodnim ugovorima, te osigurati ujednačenu primjenu zakona i jednakost osoba pred zakonom. Sustav kaznenog pravosuđa obuhvaća Vrhovni sud, županijske sudove, općinske sudove i Visoki kazneni sud (osnivanje Visokog suda odgođeno je do 1. siječnja 2020. godine). Općinski sudovi su prvostupanjski sudovi i ovlaštteni su odlučivati o slučajevima kaznenih djela za koje je propisana kazna zatvora do 12 godina.

Županijski sudovi presuđuju u prvostupanjskim kaznenim predmetima kada je maksimalna zakonska kazna zatvora veća od 12 godina ili za kaznena djela navedena u zakonu (genocid, terorizam, silovanje, ubojstvo iz nehaja, otmica itd.). Oni provode istrage i postupke izručenja stranaca te sprovode strane sudske presude i odlučuju u drugostupanjskim predmetima o žalbi na presude općinskih sudova.

Vrhovni sud Republike Hrvatske kao najviši sud provodi žalbene postupke po žalbama na prvostupanjske presude županijskih sudova, odlučuje u trećestupanjskim predmetima o žalbi na drugostupanjske presude, odlučuje o izvanrednim pravnim lijekovima, te obavlja druge poslove propisane zakonom. Suci moraju biti neovisni i samostalni te imati imunitet u skladu sa zakonom.

Državno odvjetništvo je samostalno, neovisno sudsko tijelo koje je ovlašteno i obvezno postupati protiv počinitelja kaznenih djela i drugih kažnjivih djela, poduzimati pravne radnje radi zaštite imovine Republike Hrvatske, te primjenjivati pravna sredstva za zaštitu Ustava i zakona. Pravna struka u Hrvatskoj je samostalna i neovisna. Hrvatska odvjetnička komora zastupa odvjetnike kao dio pravne struke cijele Republike Hrvatske. Svi odvjetnici moraju biti članovi Hrvatske odvjetničke komore¹.

1 Informacije o Hrvatskoj odvjetničkoj komori dostupne su na: <http://www.hok-cba.hr/en/legal-profession-croatia>

Kazneno pravo u Hrvatskoj, u širem smislu, obuhvaća materijalno kazneno pravo, kazneno procesno pravo i izvršno kazneno pravo.

Materijalno kazneno pravo propisuje koje se vrste ponašanja smatraju kaznenim djelom i slijedom toga su kažnjive, kao i uvjete pod kojima se može primjenjivati na počinitelje. Drugim riječima, radi se o pravu sadržanom u Kaznenom zakonu (u daljnjem tekstu: KZ)². KZ je podijeljen na dva dijela, opći i posebni dio. Opći dio KZ-a sadrži odredbe koje se primjenjuju na sva kaznena djela. Te odredbe uređuju opće pretpostavke kažnjivosti i kaznenopravne sankcije. Posebni dio KZ-a sadrži opise pojedinih kaznenih djela i kazne koje se za njih mogu izreći, a tu spadaju i kaznena djela i za njih propisane kazne koje se nalaze u drugim zakonima.

Kazneno procesno pravo propisuje skup zakonski reguliranih radnji koje provode vlasti i druge osobe utvrđene zakonom kad postoji sumnja da je počinjeno kazneno djelo. Kazneno procesno pravo sadržano je u Zakonu o kaznenom postupku (u daljnjem tekstu: ZKP)³

Poseban zakon o maloljetnim prijestupnicima je Zakon o sudovima za mladež (u daljnjem tekstu: ZSM)⁴. Ovaj zakon određuje sljedeće: sankcije za maloljetnike, zatvor za maloljetne počinitelje, sigurnosne mjere, organizacijske odredbe o sudovima za maloljetnike, odredbe o postupcima koji se odnose na maloljetne počinitelje, izvršenje sankcija, primjenu zakona o mladima te zaštitu djece i maloljetnika prema kaznenom pravu (kada su žrtve kaznenih djela).

1.2.2. Kazneni postupak u Hrvatskoj

Kazneni postupak u Hrvatskoj pokreće državni odvjetnik kao ovlašteni tužitelj za kaznena djela koja podliježu javnom progonu, te privatni tužitelji za kaznena djela koja podliježu privatnoj tužbi, uključujući oštećenika kao tužitelja. Oštećenik može zamijeniti državnog odvjetnika odnosno preuzeti kazneni progon ako državni odvjetnik utvrdi da nema osnova za pokretanje kaznenog postupka.

Kazneni postupak u Hrvatskoj može se podijeliti na prethodni postupak te sudski postupak.

Prethodni postupak

Prethodni postupak sastoji se od izvida i istrage kaznenih djela.

Izvide kaznenih djela provode državni odvjetnici sami ili po njihovom nalogu policija. U praksi, izvide najčešće provodi policija kada postoje osnove sumnje da je počinjeno neko kazneno djelo koje se progona po službenoj dužnosti s ciljem otkrivanja i prikupljanja podataka o kaznenom djelu, počinitelju i drugim okolnostima značajnim za pokretanje samog kaznenog postupka. Oni se u pravilu provode na neformalan način. O poduzetim radnjama, policija je dužna izvijestiti državnog odvjetnika. Oni se u pravilu provode na neformalan način. O poduzetim radnjama, policija je dužna izvijestiti državnog odvjetnika.

U ovoj fazi postupka policija može provoditi informativne razgovore s građanima, ali građani se ne smiju ispitivati kao svjedoci ili vještaci. Na taj način prikupljene informacije predstavljaju "službenu bilješku" i nemaju dokaznu snagu. „Objašnjenje za takvo postupanje je da policija djeluje prije početka kaznenog postupka, a za poduzimanje tih radnji i mjera ne postoje strogi pravni oblici. Zbog toga su ove radnje samo neslužbene⁵ „.

2 Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17)

3 Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17)

4 Zakon o sudovima za mladež (NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15)

5 Ante Novokmet, Zoran Vinković: "POLICIJSKO ISPITIVANJE OSUMNJIČENIKA U HRVATSKOJ NAKON PROVEDBE DIREKTIVE 2013/48/EU - TRENUTAČNO STANJE I OTVORENA PITANJA", str. 433.

Novina u hrvatskom zakonodavstvu je da policija može pozvati osumnjičenog na ispitivanje, te je u tom slučaju obvezno audio-video snimanje ispitivanja uz davanje svih procesnih upozorenja i poštivanje svih ostalih postupovnih prava osumnjičenika. Samo ova vrsta ispitivanja ima dokaznu snagu u kasnijoj fazi postupka.

S druge strane, cilj istrage je prikupiti dokaze i podatke potrebne da bi se moglo odlučiti hoće li se podignuti optužnica ili obustaviti kazneni postupak. Istragu vodi državni odvjetnik. Državni odvjetnik može naložiti provođenje određenih dokaznih radnji policijskom istražitelju.

Istraga započinje donošenjem rješenja o provođenju istrage protiv određene osobe kad postoji osnovana sumnja da je počinila kazneno djelo za koje se provodi istraga⁶. Istraga predstavlja formalnu fazu predistražnog postupka budući da državni odvjetnik prikuplja dokaze na zakonom propisan način kako bi isti mogli poslužiti kao dokaz u kasnijem tijeku postupka⁷.

Razlika između neformalnih izvida kaznenih djela i istrage vidljiva je i prema različitoj definiciji osumnjičenika i okrivljenika. Naime, osumnjičenik je osoba u odnosu na koju postoje osnove sumnje da je počinila kazneno djelo i protiv koje policija ili državno odvjetništvo poduzimaju radnje radi razjašnjenja te sumnje. Tijekom provođenja izvida riječ je o osumnjičeniku. S druge strane, tijekom provođenja istrage, osumnjičenik postaje okrivljenik. Okrivljenik je osoba protiv koje je doneseno rješenje o provođenju istrage, osoba protiv koje je podnesena privatna tužba i osoba protiv koje je presudom izdan kazneni nalog⁸.

Okrivljenik mora biti ispitan prije okončanja istrage odnosno prije podizanja optužnice. Ispitivanje može provoditi samo državni odvjetnik ili policijski istražitelj ako mu to naloži državni odvjetnik. Za kaznena djela iz nadležnosti županijskih sudova, ispitivanje okrivljenika ne može se povjeriti policijskom istražitelju⁹. Ispitivanje okrivljenika mora se snimiti audio-video uređajem i samo takvo ispitivanje ima dokaznu snagu u daljnjem tijeku postupka.

Sudska faza postupka

Sudska faza postupka se može podijeliti na stadij potvrđivanja optužnice, raspravu, žalbeni postupak te izvršenje presude.

Optužnica je optužni akt koju podiže državni odvjetnik, u pravilu, nakon što je završena istraga. Optužnica se dostavlja optužnom vijeću nadležnog suda. Propisano sastavljenu optužnicu predsjednik optužnog vijeća dostavlja okrivljeniku na odgovor. Okrivljenik ima pravo podnijeti pisani odgovor na optužnicu u roku od osam dana od primitka optužnice. Ako optužno vijeće ustanovi da je optužnica osnovana, donijet će rješenje kojim se potvrđuje optužnica.

Suđenje je dio kaznenog postupka koji se vodi pred sudom. Rasprava je javna. Javnost može biti isključena za cijelu raspravu ili njezin dio u slučajevima propisanim zakonom. Rasprave se provode usmeno - u unakrsnom ispitivanju i neposrednom ispitivanju. Optuženik se može proglašiti krivim ili osloboditi optužbe samo presudom. Postoje tri vrste presude: presuda kojom se optužba odbija, presuda kojom se optuženik proglašava krivim te presuda kojom se optuženik

6 Istraga se provodi za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora teža od pet godina, osim ako rezultati provedenih radnji koji se odnose na kazneno djelo i počinitelja daju dovoljno osnove za podizanje optužnice. Istraga se mora provesti ako postoji osnovana sumnja da je okrivljenik počinio kaznenog djelo za koje je propisana kazna zatvora teža od 15 godina ili kazna dugotrajnog zatvora te ako postoji osnovana sumnja da je kazneno djelo počinjeno u stanju neubrojivosti.

7 Ante Novokmet, Zoran Vinković: "POLICIJSKO ISPITIVANJE OSUMNJIČENIKA U HRVATSKOJ NAKON PROVEDBE DIREKTIVE 2013/48/EU - TRENUTAČNO STANJE I OTVORENA PITANJA", str. 433.

8 Ante Novokmet, Zoran Vinković: "POLICE INTERROGATION OF THE SUSPECT IN CROATIA AFTER THE IMPLEMENTATION OF THE DIRECTIVE 2013/48/EU - STATE OF PLAY AND OPEN QUESTIONS", pp. 435-436.

9 ZKP, članak 219. st. 3

oslobađa optužbe. Nakon što je izrečena presuda ona se mora objaviti. Na objavi presude predsjednik vijeća ukratko iznosi razloge presude.

Protiv odluka i rješenja donesenih u kaznenom postupku mogu se izjaviti redoviti i izvanredni pravni lijekovi. Redoviti pravni lijek je žalba. Presuda postaje pravomoćna nakon što se više ne može pobijati žalbom. Izvanredni pravni lijekovi su: Obnova kaznenog postupka, zahtjev za zaštitu zakonitosti, zahtjev za izvanredno preispitivanje presude te revizija.

2. Pravni okvir audio-video snimanja

2.1. Obveza audio-video snimanja ispitivanja u kaznenom postupku

Izmjenama Zakona o kaznenom postupku (NN 70/17) transponirana je Direktiva o pravu na pristup odvjetniku. S ciljem usklađivanja hrvatskog zakonodavstva s europskom pravnom stečevinom, hrvatsko postupovno kazneno zakonodavstvo donijelo je brojne promjene. Glavna promjena odnosi se na mogućnost da policija u najranijoj fazi kaznenog postupka može ispitivati osumnjičenike. Takvo ispitivanje mora biti snimljeno audio video uređajem uz davanje svih procesnih prava osumnjičeniku. Važna novina odnosi se i na sudjelovanje branitelja prilikom policijskog ispitivanja. Naime, pro-pisivanje obveznog audio-video snimanja osumnjičenika u policijskoj postaji omogućuje branitelju da aktivno sudjeluje u njegovom ispitivanju, dok se istodobno poštuju postupovna prava osumnjičenika i sprječava naknadno osporavanje zakonitosti takvog ispitivanja od strane okrivljenika. Budući da audio-video snimka pruža vjerodostojan zapis o načinu na koji se vodi ispitivanje, zakonski propisana upozorenja koja se tiču prava osumnjičenika jamče zakonitost postupanja nadležnih tijela.

Također, definicija osumnjičenika izmijenjena je tako da sada u potpunosti odgovara definiciji osumnjičenika u Direktivi o pravu na pristup odvjetniku¹⁰.

U slučaju da ispitivanje nije snimljeno odnosno da pojedina procesna upozorenja i prava nisu dana, iskazi i dokazi koje bi se saznali tijekom takvog ispitivanja ne bi mogli služiti kao dokaz u daljnjem tijeku postupka. Drugim riječima, predstavljali bi nezakonit dokaz.

Međutim, važno je naglasiti da prije nego što su nastupile zadnje izmjene ZKP-a (NN 70/17), Hrvatska je bila jedna od rijetkih europskih zemalja u kojoj policijsko ispitivanje nije bilo zakonski uređeno te nije imalo dokaznu snagu¹¹.

Naime, prvi hrvatski Zakon o kaznenom postupku donesen je nakon što je Hrvatska stekla neovisnost 1997. godine (u daljnjem tekstu: ZKP/97). Svrha njegovog usvajanja bila je uskladiti kazneno zakonodavstvo s novim ustavnim poretom i međunarodnim obvezama.

Prema ZKP/97, policija je vodila informativne razgovore s građanima (uključujući i osumnjičene), koji nisu imali nikakvu dokaznu snagu. Iznimka je postojala za osobe kojima je oduzeta sloboda (uhićenici) i onima prema kojima se poduzima pretraga stana. U tim slučajevima, policija bi navedene osobe obavijetsila o djelu koje mu se stavlja na teret, o pravu na šutnju i pravu na branitelja. Međutim, za sve one osumnjičene koji ne bi bili uhićeni odnosno prema kojima se ne

10 ZKP, članak 202., stavak 2.: "Osumnjičenik je osoba u odnosu na koju postoje osnove sumnje da je počinila kazneno djelo i protiv koje policija ili državno odvjetništvo poduzimaju radnje radi razjašnjenja te sumnje".6

11 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Pravosudna akademija, Zbornik - Novine u kaznenom postupku - 2017., Opatija, str. 11-12. Svibanj 2017.g., stranica 77; Preuzeto s: <http://pak.hr/cke/ostalo%206/Opatija%202017.pdf>

bi provodila pretraga stana, policija je od njih prikupljala obavijesti o kaznenom djelu odnosno ispitivala ih bez ikakvih zakonskih jamstava zaštite njihovih prava.

Dakle, u tim slučajevima "ispitivanje osumnjičenika" je predstavljalo službenu bilješku koja nije mogla služiti kao dokaz u postupku. Iznimka se odnosila samo ako je ispitivanju na policiji prisustvovao branitelj, iskaz koji bi osumnjičenik služio je kao dokaz u kasnijem tijeku postupka¹².

S obzirom da su mnoga pitanja ostala otvorena prema ZKP/97 započela je reforma hrvatskog kaznenog postupka.

Zakon o kaznenom postupku¹³ donesen je 2008. godine (u daljnjem tekstu: ZKP/08) kao glavni izvor prava kojim se uređuju kazneni progon i postupovna pravila.

ZKP/08 uveo je istragu koju vodi i nalaže Državno odvjetništvo. Kad je ZKP/08 stupio na snagu, policija nije smjela prikupljati informacije od osumnjičenika koje bi kasnije mogle poslužiti kao dokaz dok je ZKP/97 isto dopuštao za uhićenike ako je prilikom takvog ispitivanja sudjelovao branitelj.

Policiji je bilo dopušteno samo vođenje informativnih razgovora s građanima, uključujući i osumnjičenike. Međutim, informacije koje je policija prikupila tijekom neslužbenog ispitivanja nisu mogle biti korištene kao dokaz u kaznenom postupku jer su prikupljene na neslužben način. "Ipak, stvarni opseg neslužbenih razgovora provedenih s osumnjičenikom bio je od najveće važnosti. Na temelju takvih informacija policija je često usmjerila svoje daljnje izvide, a povremeno su podaci otkriveni tijekom neslužbenih razgovora s osumnjičenikom korišteni za kasnije prikupljanje dokaza od strane državnog odvjetnika u istrazi kao službenoj fazi prethodnog postupka¹⁴„.

U situacijama kada je policija obavljala neslužbene razgovore s osumnjičenikom, osumnjičenici nisu bili upozoreni na svoju prava na obranu, jer se ta radnja smatrala neslužbenom, odnosno nije bila propisana zakonom. Prvo ispitivanje okrivljenika provodilo je isključivo Državno odvjetništvo ili istražitelj na zahtjev Državnog odvjetništva, pri čemu je ispitivanje bilo obvezno snimano audio-video uređajem.

Izmjene i dopune ZKP-a 70/17 rezultirale su ukidanjem tradicionalnog neslužbenog ispitivanja osumnjičenika i propisivanjem službenog policijskog ispitivanja osumnjičenika s obvezom policije da prije provođenja službenog ispitivanja obavijesti osumnjičenike o njihovim pravima na obranu.¹⁵ Međutim, ova istražna radnja policije trebala bi se razlikovati od obvezne dokazne radnje koju provodi isključivo Državno odvjetništvo ili imenovani istražitelj, s obzirom da zakon propisuje da okrivljenik mora biti ispitan prije nego što Državno odvjetništvo podigne optužnicu, osim za suđenja u odsutnosti.¹⁶

12 Burić, Z. Dr., sc. Karas, Z. sc., 2017., "Prilog raspravi o dvojicama vezanima uz novu definiciju osumnjičenika i radnju njegova ispitivanja", str. 450.

13 Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08)

14 Novokmet A., Vinković Z., 2018.: "Policijsko ispitivanje osumnjičenika u Hrvatskoj nakon provedbe Direktive 2013/48/EU - trenutačno stanje i otvorena pitanja", str. 429, dostupno na <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/eclic/article/view/7120/4611>

15 Novokmet A., Vinković Z., 2018.: "Policijsko ispitivanje osumnjičenika u Hrvatskoj nakon provedbe Direktive 2013/48/EU - trenutačno stanje i otvorena pitanja", str. 420, dostupno na <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/eclic/article/view/7120/4611>

16 ZKP, članak 341., stavak 4.

2.2. Područje primjene obveze audio-video snimanja ispitivanja

Obveza snimanja ispitivanja pomoću audio-video uređaja (koja se de facto odnosi samo na prethodni postupak) primjenjuje se u slučajevima kada osumnjičenika ispituje policija, kada okrivljenika ispituje državni odvjetnik, pri ispitivanju djeteta koje još nije navršilo 14 godina života u ulozi svjedoka na dokaznom ročištu, u fazi istrage kada se okrivljenik suočava s drugim okrivljenikom ili svjedokom ako se izjava svjedoka ne slaže s važnim činjenicama (osim kad je svjedok dijete), te pri suočenju¹⁷ između svjedoka i drugog svjedoka ili okrivljenika ako se njihove izjave ne slažu o važnim činjenicama.

U slučajevima kada je osumnjičenik ili okrivljenik mlađi od 18 godina, ispitivanje maloljetnika mora se snimati audio-video uređajem. Ispitivanje maloljetnika smije provoditi samo državno odvjetništvo. Osim slučajeva kada se ispitivanje obvezno mora snimiti audio-vizualnim uređajem, ZKP-a daje diskrecijske ovlasti tijelima koja provode dokazne radnje da i u drugim slučajevima uvijek mogu odrediti da se radnja snimi uređajima za audio ili audio-vizualnim uređajem¹⁸.

Također, postoji mogućnost da određena dokazna radnja snimi audio-vizualnim uređajem na zahtjev pojedinaca. Ta je mogućnost izričito predviđena za žrtve kaznenog djela protiv spolne slobode ili kaznenog djela trgovine ljudima, žrtve obiteljskog nasilja i žrtve za koje su utvrđene posebne mjere zaštite.¹⁹ Međutim, ZKP ne propisuje način, oblik i kome se podnosi takav zahtjev. U praksi, takve zahtjeve žrtve mogu podnijeti prilikom provedbe pojedinačne procjene. Ako gore navedene osobe podnesu zahtjev za audio-video snimanjem, tijela (sudac ili sudac istrage) ne moraju donijeti odluku/rješenje o takvom zahtjevu. Osoba će biti obaviještena u sudskom pozivu za dokazno ročište ili raspravu koji upućuje sudac istrage ili predsjednik vijeća u postupku, ovisno o tome koje tijelo provodi ispitivanje.

Diskrecijska mogućnost ispitivanja putem audio-video uređaja obuhvaća ispitivanje svjedoka uz pomoć sudskog tumača,²⁰ ispitivanje maloljetnika koji su navršili 14 godina, a nisu navršili 18 godina i koji su ispitani kao svjedoci na dokaznom ročištu²¹, starijih osoba, bolesnih osoba, osoba s invaliditetom koje nisu u mogućnosti odazvati se sudskom pozivu²², žrtava kaznenog djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa, kaznenog djela trgovanja ljudima ili ako je kazneno djelo počinjeno u obitelji te žrtava za koje su utvrđene posebne mjere zaštite²³, takozvanih ugroženih svjedoka²⁴ i pri obavljanju radnji prepoznavanja²⁵.

Iako ne postoji zakonska obveza, maloljetnici koji su navršili 14 godina, a nisu još navršili 18 godina, žrtve trgovanja ljudima te žrtve kaznenog djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa, u pravilu uvijek se ispituju putem audio-video uređaja.

Na temelju gore navedenih slučajeva postaje očito da diskrecijska mogućnost provođenja ispitivanja pomoću audio-video uređaja općenito uključuje osjetljive skupine svjedoka odnosno određene kategorije žrtava kaznenih djela.

17 ZKP, članak 278.: U fazi istrage, okrivljenik može biti suočen sa svjedokom ili drugim okrivljenikom ako se njihovi iskazi ne slažu o važnim činjenicama, osim u slučaju kad je svjedok dijete. Suočenje u istrazi se mora snimiti uređajem za audio-video snimanje, a suočenje vodi istražni sudac. Ako suočenje nije snimljeno, zapisnik se ne može upotrijebiti kao dokaz. Nadalje, svjedok se može suočiti s drugim svjedokom ili drugim okrivljenikom ako se izjave svjedoka ne slažu o važnim činjenicama. Suočenje u istrazi se mora snimiti uređajem za audio-video snimanje. Ako suočenje nije snimljeno, zapisnik se ne može upotrijebiti kao dokaz.

18 ZKP, članak 87., st. 2

19 ZKP, članak 292., st. 4

20 ZKP, članak 290. „(1) Ako se ispitivanje svjedoka obavlja preko tumača ili ako je svjedok gluh ili nijem, ispituje se na način propisan u članku 280. ovog Zakona. (2) Ispitivanje koje se obavlja preko tumača može se snimiti uređajem za audio-video snimanje. Snimka se priključuje zapisniku.“

21 ZKP, članak 292., st. 2

22 ZKP, članak 292., st. 3

23 ZKP, članak 292.

Tablica 1. Uključena tijela

	Policijski službenici	Pravosudna tijela	Ostala tijela za provedbu zakona (okružni odvjetnici)
Obvezno audio snimanje			
Obvezno audio-video snimanje	<ul style="list-style-type: none"> ispitivanje osumnjičenika; 	<ul style="list-style-type: none"> ispitivanje djeteta koje još nije navršilo četrnaest godina života u ulozi svjedoka na dokaznom ročištu od strane istražnog suca; u fazi istrage kada se okrivljenik suoči s drugim okrivljenikom ili svjedokom ako se izjava svjedoka ne slaže s važnim činjenicama (osim kad je svjedok dijete) od strane istražnog suca ili državnog odvjetnika; kad se svjedok suoči s drugim svjedokom ili okrivljenikom ako se njihove izjave ne slažu s važnim činjenicama od strane suca istrage ili državnog odvjetnika, 	<ul style="list-style-type: none"> ispitivanje okrivljenika od strane državnog odvjetnika; ispitivanje maloljetnika koje provodi državni odvjetnik za mladež
Moguće audio snimanje		<ul style="list-style-type: none"> sudske rasprave 	<ul style="list-style-type: none"> ispitivanje svjedoka i žrtve od strane državnog odvjetnika
Moguće audio-video snimanje		<ul style="list-style-type: none"> ispitivanje maloljetnika koji su navršili 14 godina, a nisu navršili 18 godina i ispituju se kao svjedoci na dokaznim ročištima od strane istražnog suca; starije osobe, bolesne osobe, osobe s invaliditetom koje nisu u mogućnosti odazvati se na sudski poziv od strane suca istrage ili predsjednika sudskog vijeća žrtava kaznenog djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa, kaznenog djela trgovanja ljudima ili ako je kazneno djelo počinjeno u obitelji te žrtava za koje su utvrđene posebne mjere zaštite ugroženi svjedoci; radnje prepoznavanja 	

24 ZKP, članak 294., st. 1.: "Kad postoji vjerojatnost da bi svjedok davanjem iskaza ili odgovorom na pojedino pitanje sebe ili njemu blisku osobu izložio ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu većeg opsega (ugroženi svjedok), on može uskratiti iznošenje podataka iz članka 288. stavka 2. ovog Zakona, davanje odgovora na pojedina pitanja ili davanje iskaza u cjelini, dok se ne osigura zaštita svjedoka."

ZKP, članak 297.: "Ako se posebni način ispitivanja i sudjelovanja ugroženog svjedoka u postupku odnosi osim na prikrivanje podataka iz članka 288. stavka 2. ovog Zakona i na prikrivanje izgleda svjedoka, ispitivanje će se obaviti posredstvom audio-video uređaja. Audio-video uređajem rukuje stručna osoba. Lik svjedoka i glas će se tijekom ispitivanja izmijeniti. Svjedok će se tijekom ispitivanja nalaziti u prostoriji koja je prostorno odvojena od prostorije u kojoj se nalaze sudac istrage i druge osobe koje su prisutne ispitivanju. Ispitivanje će se provesti prema članku 292. stavka 3. ovog Zakona."

25 Hrvatska, članak 301., stavci 1. i 5. ZKP-a: „Prepoznavanje je utvrđivanje istovjetnosti osobe, predmeta, prostora, zvuka, načina kretanja ili drugog obilježja, koje je opažao okrivljenik ili svjedok, koja se utvrđuje usporedbom s drugom osobom, predmetom, prostorom, zvukom, načinom kretanja ili drugim obilježjem. Predmeti koji mogu poslužiti razjašnjenju stvari će se pokazati okrivljeniku, a prema potrebi svjedocima i vještacima."

Tablica 2: Uključene ispitane osobe

	Osumnjičeni	Okrivljenici	Svjedoci	Ranjive kategorije, bez obzira na njihov status	Maloljetnici	Žrtve	Bilo koja druga osoba (molimo navedite)
Obvezno audio snimanje							
Obvezno audio-video snimanje	x	x	x (suočenje s drugim svjedokom ili okrivljenikom)		x	xx (dijete koje nije navršilo 14 godina)	
Moguće audio snimanje							
Moguće audio-video snimanje			x	x	x	x	*svaka žrtva ili svjedok za koju su pojedinačnom procjenom utvrđene posebne mjere zaštite

2.3. Mjesto i okruženje ispitivanja

Policija je dužna snimati prvo ispitivanje osumnjičenika u policijskoj postaji opremljenoj audio-video uređajem. Državni odvjetnik ili istražitelj po njegovom nalogu obično provodi prvo ispitivanje okrivljenika u Državnom odvjetništvu ili – u slučajevima kada Državno odvjetništvo nema uvjete za audio-video snimanje ili nema stručnjaka za rukovanje uređajima – u nadležnoj policijskoj upravi ili u višem državnom odvjetništvu²⁶.

Ako okrivljenik nije u mogućnosti odazvati pozivu zbog bolesti ili druge neotklonjive smetnje, može se ispitati u mjestu gdje se nalazi ili će se osigurati njegov prijevoz do sudske zgrade ili drugog mjesta gdje se radnja poduzima, ili se njegovo ispitivanje može odgoditi²⁷.

Kada je potrebno ispitati žrtve navedene u članku 292. ZKP-a, ispitivanje provodi sudac istrage na dokaznom ročištu u sudnicama koje su posebno opremljene za audio-video snimanje. Iako ZKP propisuje da se te osobe mogu ponovno ispitati samo u iznimnim okolnostima, predsjednik sudskog vijeća (nakon potvrđivanja optužnice) može naložiti ponovno ispitivanje ako se smatra potrebnim eliminirati proturječnosti u svjedočenju ili ako je potrebno provesti ispitivanje u vezi određenih novih okolnosti. U tim slučajevima ispitivanje će se obaviti na sudu opremljenom audio-video uređajem.

Samo u iznimnim okolnostima svjedoci koji zbog zdravlja ili invaliditeta nisu u mogućnosti odgovoriti na sudski poziv mogu biti ispitani u svojim domovima ili na bilo kojem drugom području na kojem borave.²⁸ To također vrijedi za djecu u ulozi svjedoka kaznenih djela²⁹, koji se mogu ispitati u svojim domovima ili u drugim posebno opremljenim prostorima umjesto u sudskim prostorijama.³⁰ Ako se okrivljenik ne može pojaviti zbog bolesti ili druge neizbježne spriječenosti, okrivljenik se može ispitati na mjestu na kojem privremeno boravi.³¹

Audio-video snimanje osumnjičenika i okrivljenika u prethodnom postupku (u policijskoj postaji i državnom odvjetništvu) provodi se pomoću dvije kamere i mikrofona koji su dio sustava za snimanje. Kamere i mikrofoni smješteni su u sobi za ispitivanje gdje jedna kamera snima široki kut cijele sobe, a druga snima krupni plan osobe koja se ispituje. Mikrofon je postavljen tako da omogućuje snimanje glasova svih sudionika uključenih u ispitivanje okrivljenika.³² Prilikom prvog ispitivanja okrivljenika ili drugih istražnih radnji koje se provode u državnom odvjetništvu, u svakom državnom odvjetništvu osiguran je najmanje jedan uređaj za audio-video snimanje koji se sastoji od glavnog uređaja (opremljenog monitorom), najmanje tri DVD snimača, dvije kamere i vanjskog mikrofona.³³

26 Članak 69. stavak 1. Zakona o državnom odvjetništvu

27 Članak 272. stavak 3. ZKP-a

28 Članak 292. stavak 3. ZKP-a

29 Članak 292. stavak 2. ZKP-a

30 Članak 115. stavak 3. ZSM-a

31 Članak 272. stavak 3. ZKP-a

32 Članak 6. Pravilnika o snimanju dokazne ili druge radnje u prethodnom i kaznenom postupku
Prilikom prvog ispitivanja okrivljenika ili drugih istražnih radnji koje se provode u državnom odvjetništvu, u svakom državnom odvjetništvu mora biti osiguran najmanje jedan uređaj za audio-video snimanje koji se sastoji od glavnog uređaja (opremljenog monitorom), najmanje tri DVD snimača, dvije kamere i vanjskog mikrofona (članak 313. Poslovnika Državnog odvjetništva).

33 Članak 313. u vezi s člankom 309., stavak 5. Poslovnika državnog odvjetništva

2.4. Pravila o audio-video snimanju

Nakon što se osumnjičenik smjesti i objasni mu se zašto je pozvan, policija provjerava da li je osumnjičenik dobio pisanu pouku o pravima³⁴. Ako osumnjičenik nije primio pisanu pouku o pravima ona će mu se uručiti. Policija će potom pitati osumnjičenika je li pouku razumio. Ako osumnjičenik izjavi da nije razumio pouku, policija će ga o njegovim pravima poučiti na njemu razumljiv način. Primitak pouke i sve druge radnje u vezi s tim, zabilježiti će se u zapisniku³⁵.

Osumnjičenik se potom upozorava da će se ispitivanje snimati.

Snimanje započinje po nalogu policijskog službenika koji provodi ispitivanje³⁶. Uređajem za snimanje rukuje stručna osoba³⁷. Snimkom se mora zabilježiti pouka o pravima osumnjičenika (za što ga se sumnjiči, o pravu na branitelja, o pravu na tumačenje i prevođenje, o pravu da nije dužan iskazivati niti odgovarati na pitanja te o pravu napuštanja policijskih prostorija u bilo koje vrijeme, osim u slučaju pritvora), izjavu osumnjičenika o tome da razumije svoja prava i izjavu osumnjičenika o ostvarivanju prava na branitelja, uključujući upozorenje da se ispitivanje snima i da se snimljeni iskaz može koristiti kao dokaz u postupku³⁸.

Ako osumnjičenik izjavi da ne želi uzeti branitelja, policijski službenik dužan ga je upoznati na jednostavan i razumljiv način sa značenjem prava na branitelja i posljedicama odricanja od tog prava. Ako osumnjičenik i nakon toga ne želi uzeti branitelja, može se nastaviti s njegovim ispitivanjem, osim kada osumnjičenik po zakonu mora imati branitelja. Ako se osumnjičenik po vlastitom izboru izabere branitelja, ispitivanje se prekida do dolaska branitelja. Ispitivanje se može prekinuti na najviše tri sata. Ako osumnjičenik ne iskoristi pravo na branitelja ili izabrani branitelj ne može doći, osumnjičeniku će biti dopušteno odabrati branitelja s popisa odvjetnika Hrvatske odvjetničke komore³⁹.

Tijekom audio-video snimanja vodi se pisani zapisnik, što je detaljno objašnjeno u odjeljku 2.7.

Za primjetiti je kako policija ima obvezu obavijestiti osumnjičenika o pravima i dati upozorenja prije početka snimanja, koja prava i upozorenja ponovno ponavlja ispred kamere kako bi se osiguralo poštivanje prava osumnjičenika. Ako policija ne postupi na gore opisani način, izjava osumnjičenika i dokazi za koje se iz tog iskaza saznalo ne mogu se koristiti kao dokaz u kaznenom postupku⁴⁰.

Ispitivanje osumnjičenika može se prekinuti u slučajevima konzultacija s braniteljem, ako je ispitivanje odgođeno, ili u slučaju prekida u radu sustava za audio-video snimanje te u slučaju više sile.⁴¹ Svaki prekid ispitivanja osumnjičenika bilježi se na snimci i u pisanim zapisnicima o tijeku ispitivanja navodeći točno vrijeme (datum, sat, minuta) i razlog prekida, kao i vrijeme kada je snimanje nastavljeno⁴².

34 Pouka o pravima uvijek se uručuje osumnjičenicima zajedno s nalogom za pretres, pozivom na prvo ispitivanje, odlukom o istrazi, pozivom na dokazno ročište, odlukom o istražnom zatvoru, odlukom o prepoznavanju i stručnoj analizi, kao i prilikom dostavljanja obavijesti o provođenju dokaznih radnji.

35 Članak 208a stavak 1. ZKP-a

36 Članak 12., stavak 1. Pravilnika o snimanju dokazne ili druge radnje u prethodnom i kaznenom postupku

37 Članak 275. stavak 2. ZKP-a

38 Članak 208.a, stavak 6. ZKP-a

39 Članak 208a., st. 3-5 ZKP-a

40 Članak 208.a, stavak 8. ZKP-a

41 Članak 9., st. 2 Pravilnika o snimanju dokazne ili druge radnje u prethodnom i kaznenom postupku

42 Članak 12., st. 1. Pravilnika o snimanju dokazne ili druge radnje u prethodnom i kaznenom postupku

Nakon završetka ispitivanja, policijski službenik koji provodi ispitivanje naređuje prekid snimanja i objavljuje da je snimanje završeno, nakon čega osoba koja je osposobljena za rukovanje uređajem zaustavlja snimanje.⁴³

Audio-video snimanje okrivljenika počinje, završava i izvodi se na način opisan za snimanje ispitivanja osumnjičenika. Snimka mora sadržavati sve što sadrži ispitivanja osumnjičenika u policiji. Ispitivanje okrivljenika obvezna je dokazna radnja koju provodi Državno odvjetništvo ili policijski istražitelj po nalogu državnog odvjetnika⁴⁴. Ispitivanje okrivljenika mora biti snimljeno audio-video uređajem kojim rukuje osposobljeni stručnjak⁴⁵.

2.5. Dostupnost audio-video snimaka osobi koja se snima

Tijela koja provode dokaznu radnju ispitivanja osumnjičenika i okrivljenika putem audio-video uređaja, dužna su strankama odmah po završetku snimanja predati kopiju snimke.

S obzirom da se odredbe o ispitivanju okrivljenika podredno primjenjuju i na osumnjičenike, zaključuje se da se po završetku snimanja izrađuju najmanje po tri snimke. Jedna kopija se zapečati i predaje sucu istrage na čuvanje. Zapečaćeni omot potpisuje osoba koja je provela ispitivanje, okrivljenik, branitelj ako je prisutan i stručna osoba koja je provela snimanje. Po jedna snimka se odmah predaje državnom odvjetniku i okrivljeniku⁴⁶.

Stranke nisu obvezne platiti kopiju snimke. Međutim, ako se spis predmeta iz nekog razloga naknadno pregledava odnosno naknadno traži dodatna kopija, troškovi presnimavanja snimke naplaćuju se osobi na čiji je zahtjev izvršeno presnimavanje, osim kada se vrši na zahtjev branitelja po službenoj dužnosti, kada troškove pokriva tijelo koje vodi postupak⁴⁷.

Prema Pravilniku o snimanju dokazne ili druge radnje u prethodnom i kaznenom postupku, audio-video snimanje ispitivanja okrivljenika ili svjedoka vrši se na neizbrisivom mediju za pohranu podataka⁴⁸. Snimka se čuva dok se čuva i kazneni spis⁴⁹.

2.6. Posljedice propuštanja izrade audio-video zapisa

Kao što je ranije u tekstu istaknuto, ako tijela koja po zakonu imaju obvezu snimanja ispitivanja audio-video uređajem propuste takvo ispitivanje snimiti, uključujući ako snimka ne sadrži sve što po zakonu mora sadržavati, izjava osumnjičenika i dokazi za koje se iz tog iskaza saznalo ne mogu se koristiti kao dokaz u kaznenom postupku. Drugim riječima, u takvom slučaju radilo bi se o nezakonitom dokazu.

U situacijama primjerice kada bi policija "neslužbeno ispitivala" osumnjičenika tijekom dovođenja u policijsku postaju i kada bi osumnjičenik priznao kazneno djelo, takvo priznanje ne bi imalo utjecaja na tijek kaznenog postupka ako bi se tijekom vođenja službenog ispitivanja koje je kasnije snimano osumnjičenik branio šutnjom. Takva izjava ne bi mogla biti korištena kao dokaz jer nije bila zakonski pribavljena.

43 Članak 14., st. 1 Pravilnika o snimanju dokazne ili druge radnje u prethodnom i kaznenom postupku

44 Za kaznena djela iz nadležnosti županijskih sudova, ispitivanje okrivljenika ne može se povjeriti istražitelju (članak 219., stavak 3. ZKP-a)

45 Članak 275. stavak 2. ZKP-a

46 Članak 275. stavak 6. ZKP-a

47 Članak 145. stavak 5. ZKP-a

48 Članak 5., st. 1 Pravilnika o snimanju dokazne ili druge radnje u prethodnom i kaznenom postupku

49 Članak 87. stavak 7. ZKP-a

2.7. Zapisnik

Tijekom audio-video snimanja vodi se zapisnik. Zapisnik mora sadržavati sljedeće podatke:

- Naziv državnog tijela koje provodi dokaznu radnju;
- Mjesto gdje se radnja odvija, dan i sat početka i završetka radnje, imena i prezimena nazočnih osoba i njihova funkcija, naznaka kaznenog predmeta za koji se radnja poduzima⁵⁰;
- Osobne podatke o osumnjičeniku⁵¹;
- Podatke o snimanju⁵² kao što su informacija da se ispitivanje snima, tko rukuje uređajem za snimanje i koji se uređaj za snimanje koristi, kratak sadržaj danih iskaza i izjava kada je to propisano zakonom, je li snimka reproducirana, i gdje se snimka čuva ako nije priložena spisima predmeta;
- Pouka o pravima osumnjičenika ili okrivljenika, upozorenje da osoba ima pravo na branitelja, izjavu osobe o ostvarivanju prava na branitelja, te upozorenje da se ispitivanje snima i da se snimljeno svjedočenje može koristiti kao dokaz u postupku⁵³;
- Početak, prekid i završetak ispitivanja te
- Ostale okolnosti koje su značajne za ispitivanje, kao što su ulazak i izlazak iz prostorije za konzultacije, razlozi za prekide i slično⁵⁴.

Snimka i zapisnik ispitivanja mogu se upotrijebiti kao dokaz u kaznenom postupku pred sudom⁵⁵. Sudac ili državni odvjetnik mogu naložiti djelomičan ili kompletan prijepis audio-video snimke. Prijepis pregledava i ovjerava osoba koja je naložila prijepis i osoba koja je izradila prijepis. Prijepis se prilaže spisu predmeta i ne može poslužiti kao dokaz u tijeku postupka⁵⁶.

2.8. Ispitivanje ranjivih skupina

ZKP ne definira pojam "ranjive skupine", ali se taj pojam, de facto, odnosi na ranjivu skupinu svjedoka (maloljetnici, starije i bolesne osobe, osobe s invaliditetom, žrtve kaznenih djela protiv spolnih sloboda i ćudoređa, žrtve obiteljskog nasilja, žrtve trgovine ljudima te žrtve za koje su utvrđene posebne mjere zaštite) za koje je određen poseban način ispitivanja.

U skladu s odredbama Zakona o sudovima za mladež, ispitivanje maloljetnika je prva dokazna radnja koju provodi državni odvjetnik za mladež⁵⁷ i audio-video snimanje te radnje je obvezno.⁵⁸ Maloljetni okrivljenik mora imati branitelja do konačnog ishoda postupka. Ako maloljetnik nema branitelja i/ili ako se ispitivanje maloljetnika ne snima audio-video uređajem, zapisnik o tijeku ispitivanja ne može se koristiti kao dokaz u kaznenom postupku⁵⁹. Tijelo koje provodi ispitivanje maloljetnika dužno je postupati s maloljetnikom na način koji je u skladu s psihološkom zrelosti i osobnim karakteristikama maloljetnika, tako da poduzimanje kaznenog postupka ne šteti razvoju ličnosti maloljetnika⁶⁰.

Budući da ZSM ne propisuje način i pravila ispitivanja maloljetnih okrivljenika putem audio-video

50 Članak 83. stavak 1. ZKP-a

51 Članak 272. stavak 1. ZKP-a

52 Članak 87. stavak 5. ZKP-a

53 Članak 275. stavak 3. ZKP-a i članak 13. Pravilnika o snimanju dokazne ili druge radnje u prethodnom i kaznenom postupku

54 Članak 272. stavak 4. ZKP-a

55 Članak 208a. stavak 6. ZKP-a

56 Članak 87. stavak 6. ZKP-a

57 Osim u slučajevima hitnih dokaznih radnji i kada maloljetnike ispituje sudac istrage za mladež po nalogu Državnog odvjetništva za mladež (članak 63. ZSM-a)

58 Članak 76. ZSM-a

59 Članak 54. ZSM-a

60 Članak 53. stavak 2. ZSM-a

uređaja, na ispitivanje maloljetnika supsidijarno se primjenjuju odredbe ZKP-a o načinu ispitivanja okrivljenika u kaznenom postupku.

Što se tiče ispitivanja djeteta koje nije navršilo četrnaest godina kao svjedoka, ispitivanje se provodi bez prisutnosti suca i stranaka u prostoriji gdje se dijete nalazi. Ispitivanje provodi sudac istrage putem audio-video uređaja kojima rukuje stručni pomoćnik. Ispitivanje se provodi uz pomoć psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe, a osim kad to nije protivno interesima postupka ili djeteta, ispitivanju prisustvuje roditelj ili skrbnik. Stranke mogu postavljati pitanja djetetu – svjedoku prema odobrenju suca istrage putem stručne osobe. Ispitivanje će se snimiti uređajem za audio-video snimanje, a snimka će se zapečatiti i priključiti zapisniku. Dijete se može samo iznimno ponovno ispitati, i to na isti način (članak 292. Stavak 1 ZKP-a).

Svjedoci koji nisu u mogućnosti odazvati se sudskom pozivu zbog starosti, zdravstvenog stanja ili invaliditeta, žrtve obiteljskog nasilja, žrtve trgovanja ljudima, žrtve kaznenog djela protiv spolne slobode i ćudoređa, i žrtve za koje su utvrđene posebne mjere zaštite, mogu se ispitati pomoću audio-video uređaja kojima upravlja stručni pomoćnik.

Ako to zahtijeva svjedok, ispitivanje će se provesti tako da stranke (okrivljenik, branitelj, državni odvjetnik) mogu postavljati pitanja, a da nisu prisutne u sobi sa svjedokom. Ispitivanje će se snimiti audio-video uređajem i, ako je potrebno, snimka će biti zapečaćena i priložena zapisniku⁶¹.

Predmeti kaznenopravne zaštite djece uređeni su Zakonom o sudovima za mladež, koji je, u odnosu na Zakon o kaznenom postupku, *lex specialis* zbog specifičnosti postupka (hitnost postupka, postupanje državnih odvjetnika za mladež i sudaca za mladež, način ispitivanja djeteta, imenovanje odvjetnika, podrška vanjskih stručnih suradnika), a sve u cilju poštivanja prava djeteta u svim fazama postupka. Specifičnost postupka odražava se i u načinu ispitivanja djeteta žrtve kaznenog djela čije je ispitivanje propisano relevantnim odredbama ZSM-a⁶² i ZKP-a⁶³.

Ako je jedno od kaznenih djela navedenih u ZSM-u⁶⁴ počinjeno nad djetetom, državni odvjetnik za mladež će predložiti sucu istrage za mladež provođenje dokaznog ročišta gdje će dijete biti ispitano pomoću audio-video uređaja. U takvim slučajevima, ispitivanje maloljetnika provest će se na sudu, u domu maloljetnika ili na nekom drugom prikladnom mjestu, ako je potrebno. U slučaju ispitivanja djeteta oštećenog kaznenim djelom kao svjedoka koji još nije navršio 16 godina, ispitivanje će se provesti u skladu s odredbama ZKP-a⁶⁵ (tj. u prostoriji bez prisustva stranke i suca, maloljetnika će ispitati osposobljeni stručnjak – psiholog ili pedagog, pri čemu sudac može postavljati pitanja djetetu, ali isključivo preko osposobljenog stručnjaka). Takvoj vrsti ispitivanja može prisustvovati osoba od povjerenja. Snimka ispitivanja djeteta mora se uvijek pustiti na ročištu. U slučaju kaznenih djela protiv spolne slobode i kaznenih djela koja uključuju seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece, uvijek će se izvršiti prijepis snimke. Prijepis snimke potpisuje osoba koja je sastavila prijepis kao i osposobljeni stručnjak koji je izvršio snimanje⁶⁶.

61 Članak 292. st. 2.-4. ZKP-a

62 Članak 115. ZSM-a

63 Članak 292., st. 1. i 2. ZKP-a Izvješće Državnog odvjetnika (2017.). str. 112, dostupno na: <http://www.dorh.hr/dorh07062018>

64 Članak 113. stavak 3. ZSM-a; Iz Kaznenog zakona (NN 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08 i 57/11) – kaznena djela protiv spolne slobode i ćudoređa (Glava XVI.), kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži (članak 96.), protupravno oduzimanje slobode (članak 124.), otmica (članak 125.), zlouporaba službene dužnosti ili javne ovlasti (članak 127.), trgovina ljudima i ropstvo (članak 175.), međunarodna prostitucija (članak 178.), prenošenje spolno prenosivih bolesti (članak 239.), nasilno ponašanje (članak 331.); 2). Iz Kaznenog zakona – kaznena djela protiv života i tijela (Glava X.), kaznena djela protiv spolne slobode (Glava XVI.), kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece (Glava XVII.), kaznena djela protiv braka, obitelji i djece (članak 105.), trgovina ljudima (članak 106.), protupravno oduzimanje slobode (članak 136.), otmica (članak 104.), mučenje i drugo okrutno, nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje (članak 104.) 137.), širenje i prenošenje zaraznih bolesti (članak 180.).

65 Članak 292., st. 1. ZKP-a

66 Članak 115. ZSM-a

2.9. Snimanje rasprave audio uređajem

Sukladno ZKP/17, "predsjednik sudskog vijeća može odrediti da se rasprava ili pojedini njezini dijelovi (izjave optuženika, svjedoka, vještaka i važne izjave stranaka) snimaju audio ili audio-vi-deo uređajem⁶⁷".

U slučajevima kada se snima određena rasprava ili neki njezin dio, spis tvore audio snimka rasprave i zapisnik o tijeku rasprave. U zapisnik o raspravi ne unosi se sadržaj iskaza optuženika, svjedoka i vještaka⁶⁸.

Zapisnik zapravo sadrži sve što sadrži pisani zapisnik audio-vizualne snimke ispitivanja osumnjičenika. Prije izmjena i dopuna ZKP/17, predsjednik vijeća morao je unijeti sve važne izjave stranaka u pisani zapisnik, što se više ne primjenjuje. Međutim, predsjednik vijeća na zahtjev stranaka ili po službenoj dužnosti može naložiti da se u zapisnik doslovno upišu izjave koje smatra osobito važnim⁶⁹.

Prijepis audiozapisa u roku od 5 radnih dana mora izraditi zapisnikčar koji je bio na raspravi ili osoba koju odredi predsjednik vijeća. Prijepis mora biti vjerodostojan odraz snimke. Prijepis pregledava i ovjerava predsjednik vijeća i prilaže se u zapisnik o raspravi. Stranke imaju pravo pregledati prijepis i dati primjedbe⁷⁰.

Audiozapis rasprave u kaznenom postupku započinje nakon odluke o snimanju i traje do kraja rasprave⁷¹.

Audiozapisi rasprave u kaznenom postupku obavljaju se pomoću audio snimača i najmanje četiri mikrofona na najmanje četiri kanala. Mikrofonu su raspoređeni po sudnici, što omogućuje istodobno snimanje svih sudionika rasprave⁷². U slučajevima kada se kazneni postupak snima audio uređajem, snimanje se zaustavlja tijekom vijećanja i glasovanja, uključujući i u slučajevima smetnji u radu sustava za snimanje zvuka, u slučajevima odgode ili prekida rasprave, dok se reproducira zapis o prethodnoj raspravi i u slučaju više sile. U slučaju prekida rasprave, snimanje se prekida i to se bilježi u zapisniku o raspravi uz navođenje točnog vremena (datum, sat, minuta) i razloga za prekid, kao i vremena nastavka snimanja. U slučaju da se rasprava odgodi, snimanje će biti prekinuto i nakon nastavka snimanja sudac će ponoviti predmet rasprave i odrediti tko će biti prisutan u nastavku rasprave. Prekid snimanja zbog odgođene rasprave također se bilježi u zapisniku o raspravi⁷³.

67 ZKP/17, članak 409. stavak 2.

68 Članak 411. stavak 6. ZKP-a

69 Članak 409. stavak 4. ZKP-a

70 Članak 409. stavak 2. ZKP-a u vezi s člankom 12. Pravilnika o zvučnom snimanju rasprave u kaznenom postupku

71 Članci 6. i 7. Pravilnika o zvučnom snimanju rasprave u kaznenom postupku

72 Članak 5. Pravilnika o zvučnom snimanju rasprave u kaznenom postupku

73 Članak 7. Pravilnika o zvučnom snimanju rasprave u kaznenom postupku

3. Statistički podaci

S obzirom na činjenicu da je dužnost policije i državnog odvjetnika snimati ispitivanja osumnjičenika i okrivljenika pomoću audio-video uređaja, kao i na mogućnost da tijela koja provode dokazne radnje mogu uvijek naložiti da se pojedina radnja snimi audio ili audio vizualnim uređajem, zahtjevi za pristup informacijama dostavljeni su Ministarstvu unutarnjih poslova, Državnom odvjetništvu i Ministarstvu pravosuđa u Republici Hrvatskoj. Prema tome, traženi podaci odnose se na broj takvih radnji poduzetih u razdoblju od 2013. do 2018. godine, broj podnesenih zahtjeva za ispitivanje, broj raspoloživih prostorija za takve aktivnosti, broj uređaja i troškove uvođenja, održavanja i upravljanja audio-video opremom, kao i troškovi izrade i pristupa snimkama.

3.1. Statistički podaci ministarstva unutarnjih poslova ⁷⁴

Kad smo zatražili informacije od Ministarstva unutarnjih poslova (u daljnjem tekstu: MUP) o ukupnom broju ispitivanja u razdoblju 2013. - 2017., razvrstano po godinama i kategorijama ispitanih osoba, odgovor je bio da MUP ne vodi evidenciju o broju ispitivanja. Imajući na umu da su obvezna audio-video snimanja ispitivanja osumnjičenika od strane policije stupila na snagu zajedno s izmjenama i dopunama ZKP-a (NN 70/17), koji je stupio na snagu 27. srpnja 2017. godine, osim određenih zakonskih odredbi, tj. članaka 208. i 208.a koji su stupili na snagu 1. prosinca 2018. godine, MUP još uvijek nema podatke o broju audio-video snimljenih ispitivanja. Nadalje, MUP je naveo kako ne raspolažu podacima o ukupnim troškovima uvođenja audio-video opreme, upravljanja i održavanja audio-video uređaja, troškovima osposobljavanja rukovatelja i drugim izdacima za opremu, nabavu i održavanje uređaja - budući da navedeni troškovi nisu zasebno specificirani. MUP je također naveo da ne vode statističke podatke o broju osoba koje su definirane kao ranjive skupine.

Međutim, MUP je dostavio statističke podatke za pojedine policijske uprave o broju prostorija koje su prikladne za audio-video snimanje ispitivanja, broju uređaja za audio-video snimanje od strane policijskih uprava i troškovima snimanja.

Na području Republike Hrvatske postoji ukupno 110 prostorija prikladnih za provođenje audio-video snimanja, koje su opremljene s ukupno 226 audio-video uređaja (vidi detaljne odgovore o raspodjeli prostorija i opreme u Prilogu, Tablica 1.):

Prosječni trošak snimanja jednog ispitivanja iznosi 10,20 kuna ili 1,33 eura.

3.2. Statistički podaci Državnog odvjetništva ⁷⁵

Državno odvjetništvo dostavilo je podatke o broju ispitivanja u razdoblju od 2013. do 2018. godine. Međutim, podaci ne uključuju podatke Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala (u daljnjem tekstu: USKOK) od 2013. do 2015. godine i uključuju samo podatke za 2016. i 2017. godinu. Državno odvjetništvo provelo je ukupno 23.265 ispitivanja okrivljenika u 2013. godini, 21.599 ispitivanja u 2014. godini, 20.880 ispitivanja u 2015. godini, 21.419 ispitivanja u 2016. godini i 21.079 ispitivanja u 2017. godini. (Za detaljniji pregled ispitivanja koja su proveli Državno odvjetništvo i policija, vidjeti Prilog, Tablica 2.)

74 Odgovor MUP-a, KLASA: 008-01/18-01/96, UR.BROJ: 511-01-11-18-5 od 23. kolovoza 2018. godine

75 Odgovor Državnog odvjetništva od 10. kolovoza 2018., br. PPI-DO-34/2018-2

U izvješću Državnog odvjetništva za 2017. godinu ističe se da ne postoji dovoljan broj prostorija za snimanje i opreme za snimanje (bez koje zakonski nije moguće provoditi ispitivanje osumnjičenika), koja je često zastarjela i u lošem stanju. U izvješću se ističe da je tijekom 2017. godine bilo nekoliko tehničkih problema s opremom koja se koristi za snimanje dokaza. Popravci u tim slučajevima trajali su dugo i uz znatne troškove. Državno odvjetništvo napominje da će opremu za snimanje trebati uskoro zamijeniti novim uređajima⁷⁶.

3.3. Statistički podaci ministarstva pravosuđa⁷⁷

Prema podacima Ministarstva pravosuđa, sudovi u Republici Hrvatskoj raspolažu s ukupno 27 kompleta audio i video uređaja raspoređenih na 18 sudova, od čega 14 županijskih i četiri općinska suda⁷⁸.

Za detaljne informacije o pravosudnim tijelima koja imaju komplete audio i video uređaja i broj kompleta vidi Prilog, Tablica 3.

Audio-video sustavi osigurani su kao donacija UNICEF-a za sudove u Hrvatskoj u sklopu projekta za pravosudna i kaznena tijela - Policom. Ovim je projektom financirano ukupno 18 sudova i 8 kaznenih tijela u iznosu od 1.497.502,45 kuna (uklj. PDV). Što se tiče troškova održavanja i upravljanja, audio-video sustavi pokriveni su jamstvima u okviru projekta Policom, dok sustav koji je donirao UNICEF nije pokriven jamstvom, ali se održavanje provodi na temelju narudžbi. Troškove održavanja plaća svaki sud zasebno. Za detaljne informacije o troškovima nabave i ugradnje opreme na temelju projekta Policom, vidjeti Prilog, Tablica 4.

Što se tiče audio opreme, u Republici Hrvatskoj ima ukupno 89 kompleta audio opreme na 18 sudova, od kojih je 15 županijskih, dvije stalne službe županijskih sudova i općinski sud. Ovi su uređaji financirani u okviru IPA TAIB 2010 „Jačanje učinkovitosti pravosuđa u Republici Hrvatskoj“ s ciljem nabave audio sustava za snimanje sudskih rasprava i svjedočenja svjedoka. Za detaljan broj audio uređaja dostupnih na sudovima u Hrvatskoj, vidi Prilog, Tablica 5.

Troškovi uvođenja audio opreme financirani su u okviru projekta IPA TAIB 2010, a vrijednost nabave iznosila je 585.307,38 eura.

S obzirom da je Ministarstvo pravosuđa ustupilo Vrhovnom sudu Republike Hrvatske te županijskim i općinskim sudovima dio zahtjeva koji se odnosi na nadležnost navedenih pravosudnih tijela, dobili smo relevantne podatke o ukupnom broju ispitivanja, što je prikazano u Prilogu, Tablica 7.⁷⁹ Važno je napomenuti da podaci koje smo prikupili nemaju statistički značaj, budući da nisu svi sudovi prikupljali i dostavili statističke podatke o broju ispitivanja pomoću audio ili audio-video uređaja u razdoblju 2013. - 2017. godine, razvrstanih po godinama i kategorijama ispitanih osoba.

U Hrvatskoj postoji 15 županijskih sudova i 22 općinska suda. Od toga smo dobili podatke od 12 županijskih sudova (Bjelovar, Vukovar, Dubrovnik, Pula, Slavonski Brod, Velika Gorica, Zadar, Rijeka, Sisak, Varaždin, Šibenik i Zagreb) i 18 općinskih sudova (Čakovec, Dubrovnik, Karlovac, Požega, Pula, Šibenik, Virovitica, Rijeka, Velika Gorica, Zlatar, Novi Zagreb, Varaždin, Koprivnica, Sisak, Osijek, Gospić, Slavonski Brod i Zagreb). Što se tiče sudova od kojih smo dobili podatke,

76 Izvješće Državnog odvjetnika za 2017. godinu, str. 15, 19, 145 i 237: Dostupno na: <http://www.dorh.hr/dorh07062018>

77 Odgovor Ministarstva pravosuđa od 10. kolovoza 2018., br. 008-02/18-01/110, Ur. broj: 514-09-01-18-28

78 Prema statističkom izvješću Ministarstva pravosuđa, broj pravosudnih tijela u Republici Hrvatskoj iznosi 116, od čega 77 sudova i 39 ureda Državnog odvjetništva. Dostupno na: https://pravosudje.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Pravo%20na%20pristup%20informacijama/Izvje%C5%A1%C4%87a/Statisti%C4%8Dko_izvjesce_2017.PDF

79 KLASA: 008-02/18-01/110, UR. BROJ: 514-09-01-18-02

možemo konstatirati da je na svakom sudu u prosjeku 381 ispitivanje bilo audio-video snimljeno u navedenom razdoblju. Zahtjevi za audio-video snimanjem bili su vrlo rijetki: u prosjeku je bilo 1,4 zahtjeva za audio-video snimanjem u razdoblju od 2013. do 2018. godine. Prosječan broj prostorija za audio-video ispitivanja iznosio je 1,6 (raspon između 0 i 3). Omjer prostorija koje se koriste za audio-video snimljena ispitivanja drastično varira: postoji sud na kojem se 100% prostorija koristi za audio-video snimanje (obično mali sudovi s malim brojem prostorija korištenih za ispitivanja) i postoji sud - Općinski kazneni sud u Zagrebu - na kojem je za audio-video snimanje na raspolaganju samo 3 od 42 prostorije, ali je to najveći broj u cijeloj zemlji.

4. Praksa

4.1. Metodologija istraživanja

Provedeno je trinaest intervjua s različitim dionicima koji su sudjelovali u istražnim radnjama koje se odnose na osumnjičenike i drugim sudionicima u kaznenom postupku. Intervjuirana su četiri odvjetnika, jedan sudac županijskog suda za mladež, tri zamjenika županijskog državnog odvjetnika, dva viša policijska službenika, dva profesora s Policijske akademije i jedan profesor s Pravnog fakulteta.

Iskustva intervjuiranih dionika uglavnom se odnose na razdoblje nakon promjene zakonodavstva, ali neki od njih podijelili su svoja iskustva prije zakonodavnih promjena kako bi se bolje shvatila važnost prenošenja Direktive 2012/29/EU o pravu na prisup odvjetniku.

4.2. Iskustva u pravnoj praksi

Svi naši ispitanici tvrde da Republika Hrvatska ima zadovoljavajući pravni okvir koji omogućava jače poštivanje postupovnih prava osumnjičenika i okrivljenika, kao rezultat transponiranja Direktiva u nacionalno zakonodavstvo.

Čini se da je audio-video snimanje ispitivanja u policiji i državnom odvjetništvu uobičajena praksa i da se u potpunosti poštuje s obzirom na to da je oblik i način ispitivanja detaljno propisan zakonom. Međutim, ispitanici, također, ističu da to nije bio slučaj prije izmjena i dopuna ZKP-a 70/17, a što pokazuje i judikatura Europskog suda za ljudska prava (dalje: ESLJP). P1 ističe kako je u nekoliko slučajeva vezanih uz ispitivanje uhićenika od strane policije ESLJP utvrdio povredu čl. 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, zbog povreda prava na branitelja kao i povrede čl. 3. u proceduralnom smislu jer Hrvatske vlasni nisu provele učinkovitu istragu o policijskom zlostavljanju podnositelja⁸⁰.

U praksi, ispitivanje osumnjičenika ili okrivljenika obično traje od 10 minuta do sat vremena. Ispitanici su potvrdili da se osumnjičeniku prije ispitivanja pružaju informacije kako je opisano u zakonu. Policija prvo provjerava da li je osumnjičeniku uručena pisana pouka o pravima. Pouka o pravima, međuostalim, mora biti uručena osumnjičeniku prije uhićenja. Ako to nije moguće policijski službenici će osumnjičeniku na razumljiv način objasniti razloge uhićenje, prava na branitelja, pravo da nije dužan iskazivati ili odgovoriti na pitanja te pravo na obavještanje članova obitelji o uhićenju. Ako osumnjičenik nije dobio pisanu obavijest o pravima, bit će mu uručena. Nakon što se okrivljenik smjesti u prostoriji za ispitivanje, obavještava se o razlozima zbog kojih je pozvan. Osumnjičenik se potom upozorava da će se ispitivanje snimati.

80 Presude protiv Hrvatske, npr. Mađer protiv Hrvatske (Broj zahtjeva: 56185/07); Tadić protiv Hrvatske (Broj zahtjeva: 10633/15), Štitić protiv Hrvatske (Broj zahtjeva: 16883/15).

Akademski članci ukazuju da se glavni problemi vezani uz pružanje informacija o pravima osumnjičenika javljaju tijekom policijskog ispitivanja. I to prema onim osumnjičenicima koji nisu uhićeni niti protiv kojih je poduzeta neka formalna dokazna radnja, uključujući i one osobe za koje se tijekom obavijesnog razgovora pojavi sumnja da je počinila kazneno djelo. Navedene osobe u pravilu nisu informirane o svojim pravima. S druge strane, državno odvjetnička praksa ukazuje na dosljednu primjenu u praksi pružanja okrivljenicima informacije o pravima. Ono na što su branitelji iskazali nezadovoljstvo je pravo na uvid u spis predmeta. Pozitivnim pomakom i dosljednom primjenom u praksi istaknuto je uručivanje pisane pouke o pravima što je uvelike doprinijelo informiranju okrivljenika o njegovim pravima u sudskoj fazi postupka⁸¹.

Ispitanici navode kako snimanje počinje po nalogu policijskog službenika ili državnog odvjetnika koji provodi ispitivanje, obično riječima: "Uključite kameru, snimanje je počelo". Snimka sadrži sva postupovna upozorenja i izjave osumnjičenika. Budući da samo takva snimka ima dokaznu snagu, praksa pokazuje da policijski službenici i Državno odvjetništvo informiraju osumnjičeničke o njihovim pravima. Iako je policija dužna osumnjičenicima uručiti obavijest o pravima, osumnjičeničke se pita jesu li je primili, a zatim policajac još jedanput na kameri ponavlja postupovna prava i upozorenja. Osumnjičeničke se pita jesu li razumjeli svoja prava. Ako izjave da postoji problem s razumijevanjem, policija ih obavještava o njihovim pravima na razumljiv način. Sve to mora biti snimljeno na kameri. Nakon što su osumnjičenicima iznesena upozorenja, policijski istražitelj ili Državno odvjetništvo obavještava osumnjičeničke da mogu iznijeti svoju obranu izjavom bez prekida. Nakon toga osumnjičeničke se pita žele li odgovoriti na pitanja.

Kao što je već spomenuto, ispitivanje se može prekinuti zbog konzultacija s braniteljem ili iz nekog drugog razloga. Zakon ne propisuje treba li državno tijelo koje provodi ispitivanje prestati snimati ili nastaviti snimati. Prekid se mora navesti u pisanom zapisniku i na kameri navodeći točno vrijeme (datum, sat, minuta) i razlog prekida, kao i vrijeme kada je snimanje nastavljeno.

Svi su ispitanici potvrdili da se u praksi okrivljenicima dopušta konzultacija s braniteljem s time da je praksa različita glede prekida snimanja. U nekim slučajevima se snimanje prekida, a prekid se bilježi na snimci. Neki ispitanici su naveli da se prije prekida snimanja na snimci navodi razlog za prekid. U tom slučaju okrivljenik i branitelj mogu napustiti prostoriju. Nakon što se okrivljenik i branitelj vrate u sobu za ispitivanje, snimanje se nastavlja. U nekim slučajevima, snimanje se ne zaustavlja, a na snimci se vidi da okrivljenik i branitelj napuštaju sobu za ispitivanje radi konzultacija. Međutim, ponekad okrivljenik i branitelj ne napuštaju sobu, već se međusobno savjetuju za vrijeme snimanja.

Po završetku ispitivanja, državno tijelo koje provodi ispitivanje zaključuje ispitivanje potvrđujući u kameru da je ispitivanje završeno. Najčešći izraz je "Molim isključite kamere, ispitivanje je završeno."

Na kraju ispitivanja, osumnjičenik je dužan potpisati zapisnik. Primjerak pisanog zapisnika i primjerak snimke odmah se uručuju okrivljeniku ili branitelju. Drugi primjerak se pečati i predaje istražnom sucu, dok treći primjerak zadržava državno tijelo koje je vodilo ispitivanje. Ako je policijski istražitelj vodio ispitivanje, ponekad policija izrađuje i čuva četvrti primjerak. Ispitanici su potvrdili da je primjerak snimke besplatan. U praksi, branitelj uzima primjerak snimke namijenjen okrivljeniku. Svi ispitanici su izjavili da pisani zapisnik ne sadrži cjelokupnu obranu, već samo navodi je li se okrivljenik branio šutnjom, ili je aktivno iznosio obranu i odgovarao na pitanja ili je iznosio obranu, ali je odbio odgovarati na pitanja.

81 Dr. sc. Karas, E.I, Dr. sc. Burić, Z., Dr. sc. Bonačić, M., 2016., "Prava obrane u različitim stadijima hrvatskog kaznenog postupka: rezultati istraživanja prakse", str. 541-542.

Iako postoji zakonska mogućnost da sud ili državni odvjetnik zatraži prijepis cijelog ili dijela ispitivanja, u praksi ta opcija nije dovoljno iskorištena. Razlog tome je što izrada prijepisa zahtijeva previše vremena. Međutim, praksa je pokazala da nepostojanje prijepisa ispitivanja osumnjičenika (pred državnim odvjetnikom ili istražiteljem) može kasnije odužiti postupak (kada postoje kratki rokovi za odluku državnog odvjetnika o zahtjevu za istražni zatvor, državni odvjetnik često nema vremena za pregled cjelokupnog ispitivanja okrivljenika, što može potrajati nekoliko sati; ili kada sud ili državni odvjetnik moraju iznijeti dio iskaza okrivljenika koji se razlikuje od onoga na sudskoj raspravi i slično)⁸².

SA2 navodi kako oni rade vrlo detaljne prijepise ispitivanja okrivljenika koji služe samo za internu upotrebu kako bi im pomogli u lakšem praćenju vođenju rasprave i prezentiranja dijela iskaza okrivljenika, ali ti prijepisi nisu dio kaznenog spisa.

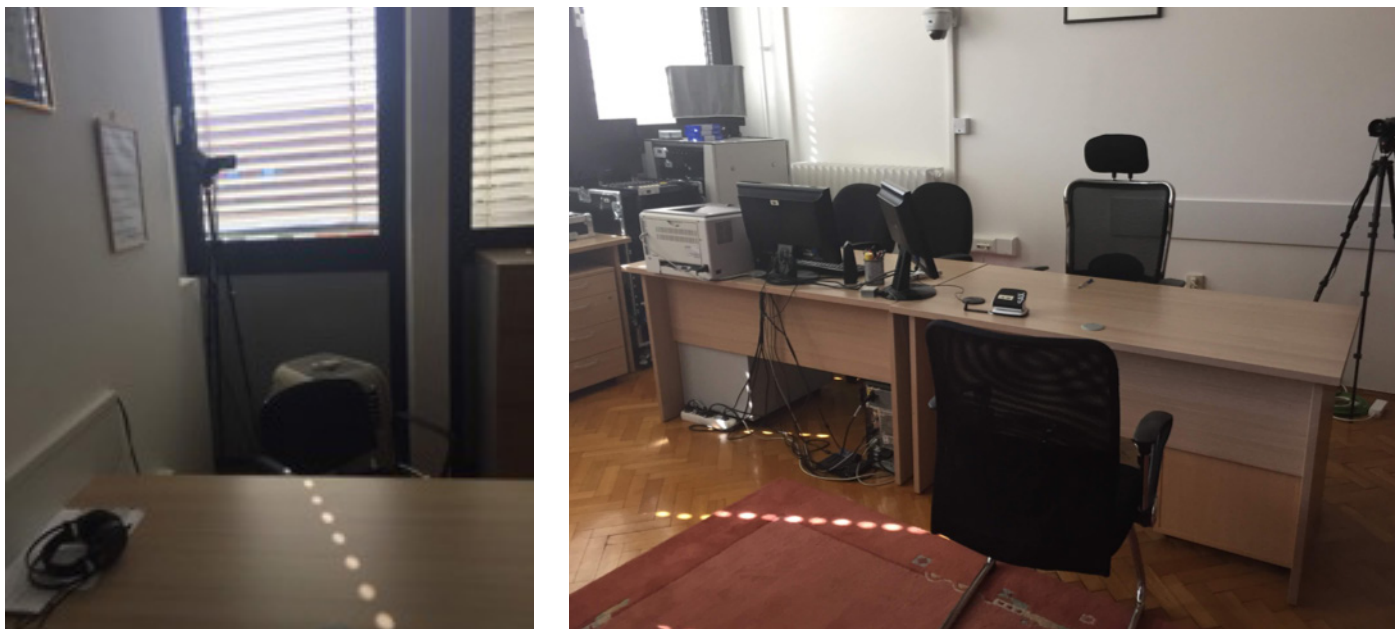
Na temelju iskustva branitelja, policijskih službenika i državnih odvjetnika, okrivljenici se obično ispituju u prostorijama policije ili Državnog odvjetništva, jer se pri snimanju moraju poštivati tehnički uvjeti. Prevladava mišljenje među ispitanim državnim odvjetnicima da nikada nisu osobno vodili ispitivanje na bilo kojem mjestu osim u svojim uredima, ali su njihovi kolege proveli ispitivanja u drugim prostorijama, primjerice u bolnicama, koristeći prijenosne audio-video uređaje posuđene od policije. SA3 navela je da nije imala slučaj da je ispitivanje provedeno negdje drugdje osim u prostorijama Državnog odvjetništva, a u slučaju bolesti čekaju da se zdravlje okrivljenika stabilizira.

Ispitanici navode da jedna kamera snima krupni plan okrivljenika i branitelja ako sjedi pored okrivljenika. Druga kamera se pojavljuje na snimci u donjem kutu i pokriva cijelu sobu i leđa ili bočni profil osobe koja provodi ispitivanje, uključujući okrivljenika, branitelja i pravosudne policajce, ako su prisutni.

Nadalje, svi ispitanici se slažu da je kvaliteta snimaka općenito vrlo dobra. Postoji mišljenje među državnim odvjetnicima da prije početka ispitivanja osposobljeni rukovatelj provodi testno ispitivanje kako bi provjerio kvalitetu snimanja i zvuka, dok drugi državni odvjetnici i branitelji tvrde da se odmah po završetku snimanja provjerava jesu li sve tri snimke i zvuk tehnički ispravni. Rijetko su se susreli s bilo kakvim problemom pri snimanju. SA2 navodi samo nekoliko slučajeva tehnički neispravnih snimki. Prvi put kad se to dogodilo okrivljenik je govorio preglasno u mikrofon, što je rezultiralo lošom kvalitetom i nerazumljivom zvučnom snimkom. Međutim, tehničari su uspjeli očistiti snimku. Drugi je slučaj bio kada jedna od kamera nije bila uključena. Iz tog razloga, snimka u donjem kutu koja pokriva cijelu sobu nije bila vidljiva. Ipak, sud nije dovodio u pitanje snimku i prihvatio ju je kao zakonit dokaz.

D4 je izjavio da je kvaliteta snimki općenito dobra, ali se jedanput dogodilo da je njegov okrivljenik ispitivan nekoliko sati. Kada su završili ispitivanje okrivljenika, htjeli su provjeriti je li snimka dobra, ali su shvatili da ništa nije snimljeno. Morali su pričekati da dođu tehničari s druge lokacije i cijeli postupak se morao ponoviti.

82 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Pravosudna akademija, Zbornik - Novine u kaznenom postupku - 2017., Opatija, str. 11-12. Svibanj 2017.g.; Preuzeto s: <http://pak.hr/cke/ostalo%206/Opatija%202017.pdf>

Slika 1 - prednja strana prostorije za audio-video snimanje

Akademski rad koji se bavi različitom praksom u tumačenju dokaza tijekom ispitivanja osumnjičenika u policijskoj postaji pokazuje sljedeće: „U praksi, nije bilo značajnih poteškoća u radu policije i odnosu između policije i državnog odvjetništva. Razlike u postupanju odnose se na postupke suda⁸³.“ Prema izričitoj odredbi ZKP-a, državni odvjetnik je dužan ispitati okrivljenika prije podizanja optužnice. Izmjene i dopune ZKP-a koje su stupile na snagu omogućile su policiji da ispituje osumnjičenike u najranijim fazama postupka. Budući da policijsko ispitivanje ima dokaznu snagu, državni odvjetnik zauzeo je stav da nije potrebno ponoviti ispitivanje prije podizanja optužnice. Međutim, praksa pokazuje različito tumačenje preduvjeta potrebnih za podnošenje optužnice. Nekoliko sudova nije prihvatilo optužnice podnesene bez prethodnog ispitivanja od strane državnog odvjetnika.

Stoga se može zaključiti da gore spomenuta sudska praksa različitih sudova u Hrvatskoj dovodi do pravne nesigurnosti. Na temelju akademske analize moguća rješenja mogu biti nove izmjene i dopune ZKP-a ili konačno tumačenje sadašnjih odredbi ZKP-a od strane Vrhovnog suda. Imajući u vidu da je hrvatski sustav kaznenog pravosuđa još uvijek u procesu prilagođavanja zahtjevima kaznenopravnog sustava EU-a, u budućnosti se može očekivati jedinstvena praksa tumačenja snage dokaza tijekom ispitivanja osumnjičenika u policijskoj postaji⁸⁴.

83 Novokmet A., Vinković Z., 2018.: "Policijsko ispitivanje osumnjičenika u Hrvatskoj nakon provedbe Direktive 2013/48/EU - trenutno stanje i otvorena pitanja", str. 440-441, dostupno na <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/eclic/article/view/7120/4611>

84 Novokmet A., Vinković Z., 2018.: "Policijsko ispitivanje osumnjičenika u Hrvatskoj nakon provedbe Direktive 2013/48/EU - trenutno stanje i otvorena pitanja", str. 438-441, dostupno na <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/eclic/article/view/7120/4611>

4.3. Prakse snimanja audiozapisa

Što se tiče audio snimanja rasprava na sudu ili drugih dokaznih radnji, gotovo svi ispitanici su rekli da nemaju iskustva s audio snimanjima rasprava iako su im uređaji na raspolaganju. Samo je jedan državni odvjetnik, SA2, naveo da se audio uređaji koriste u nekim prethodnim postupcima za snimanje ispitivanja pojedinih svjedoka. U takvim slučajevima, svjedoci se prije svjedočenja upozoravaju da će biti snimljeni pomoću audio uređaja. Svjedočenje tih svjedoka obično se ne prepisuje, već se uključuje u spis predmeta. U dosadašnjoj praksi nije bilo prigovora svjedoka na takva ispitivanja.

Prema jednoj akademskoj studiji o tom pitanju, "unatoč relativno dobroj regulaciji audiozapisa rasprave, velika većina sudaca izražava nezadovoljstvo diktiranjem u zapisnik. Međutim, ne koriste dostupnu opciju usprkos tehničkim mogućnostima snimanja⁸⁵".

U praksi, na sudu tijekom rasprave zapisničar izrađuje pisani zapisnik na način da sudac govori što se treba zapisati u pisani zapisnik. Pisani zapisnik služi za bilježenje važnih izjava sudionika postupka. No, prema praksi, zapisnici često ne sadrže dijelove izjava ili sadrže pogrešno parafrazirane izjave, što dovodi do čestih prigovora na pisane zapisnike. To povećava važnost audiozapisa, što neki od naših ispitanika također naglašavaju, naročito branitelji.

Dana 28. svibnja 2014. godine hrvatski ministar pravosuđa i predsjednik Vrhovnog suda odlučili su provesti projekt IPA 2010 pod nazivom „Jačanje učinkovitosti pravosuđa u Republici Hrvatskoj“. Cilj projekta bio je uspostaviti sustav audio snimanja rasprava, edukaciju o korištenju sustava te izraditi audiozapise sudskih postupaka "za nove predmete u trajanju od tri sata tjedno po sucu". Po završetku rasprave, uključene stranke dobivaju pisani zapisnik o raspravi, dok se prijepis i audiozapis uručuju u roku od tri dana. Projekt je proveden na četiri županijska suda i jednom općinskom sudu u Hrvatskoj, uz financijsku potporu u iznosu od 585.307,38 eura koju je osigurala Europska unija. Tehnička oprema ugrađena je u 89 sudnica na ukupno 16 sudova i 2 stalne sudske službe.

Suci koji su sudjelovali u projektu pozitivno su ocijenili pilot iskustva, jer se u pisani zapisnik više ne moraju unositi izjave optuženika ili svjedoka. Ovakav pristup rezultirao je skraćivanjem trajanja sudskih rasprava, što je dovelo do zakonodavnih promjena u izmijenjenom i dopunjenom Zakonu o kaznenom postupku⁸⁶.

85 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Pravosudna akademija, Zbornik - Novine u kaznenom postupku - 2017., Opatija, str. 11-12. Svibanj 2017.g., str. 82. Dostupno na: <http://pak.hr/cke/ostalo%206/Opatija%202017.pdf>

86 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Pravosudna akademija, Zbornik - Novine u kaznenom postupku - 2017., Opatija, str. 11-12. Svibanj 2017.g., str. 83-84. Dostupno na: <http://pak.hr/cke/ostalo%206/Opatija%202017.pdf>

5. Stajališta relevantnih dionika

5.1. Opća stajališta prema audio-video i audio snimanju

Svi naši ispitanici naglasili su da Hrvatska ima zadovoljavajući pravni okvir koji jamči zaštitu postupovnih prava osumnjičenika i okrivljenika. Obveza snimanja ispitivanja okrivljenika u prethodnom postupku osobito je pozitivna kako sa stajališta zaštite tijela koja provode ispitivanje, jer omogućuje lakšu provjeru policijskog postupanja i kasnijih prigovora koji bi se odnosili na način provođenja ispitivanja (npr. policijsko zlostavljanje kako bi se iznudilo priznanje) kao i prigovora koji se odnose na (ne)postojanje pravovremenih, valjanih i potpunih upozorenja o osumnjičeničkim pravima, njegove izričite izjave o korištenju ili odricanju od prava na branitelja i druga prava i upozorenja koja mu moraju biti dana.

S druge strane, ispitani odvjetnici, istaknuli su naročito pozitivan aspekt jačanja prava obrane okrivljenika jer pristup odvjetniku u tako ranoj fazi postupka važan je kako bi se ne samo osiguralo poštivanje osumnjičeničkova privilegija protiv samooptuživanja nego i zaštita od mogućeg zlostavljanja.

Ispitanici su naveli da se u prethodnom postupku, gdje je snimanje ispitivanja obavezno, takve radnje uvijek provode u skladu sa svim postupovnim pravilima - navode kako snimke služe upravo kao jamstvo za to.

SA1 navodu kako uvođenjem obveznog ispitivanja pomoću audio-video uređaja, ukinuta je svaka mogućnost okrivljenika da se žali na kršenje svojih prava. U posljednjih sedam godina, otkad je na snazi novi propis, nije se dogodio niti jedan slučaj u kojem se okrivljenik žalio ili ukazivao na kršenje svojih prava. Prije uvođenja obveznog snimanja često se događalo da su u prethodnom postupku okrivljenici priznali da su počinili kazneno djelo, a kasnije su u postupku izjavili da su ih policijski službenici prisilili na priznanje.

Ispitanici su istaknuli transparentnost kao osobito pozitivan aspekt audio-video snimaka, što znači da se snima cjelokupno ispitivanje, metoda i način postavljanja pitanja te da snimka pokazuje jesu li osumnjičeniци poznati sa svim svojim procesnim pravima.

Pravosudna akademija objavila je Zbornik radova u kojem su predstavnici Vrhovnog suda istaknuli da uvođenje snimanja policijskog ispitivanja osumnjičenika nije posljedica nepovjerenja u zakonit rad policije, već način da se osiguraju dokazi i da se provjere navodne pritužbe da policija nije dala potrebna upozorenja ili nije na zakonit način ispitivala osumnjičeničike⁸⁷. Još jedan akademski rad ističe da je to ukinulo dugogodišnju lošu praksu da je ista osoba tijekom prethodnog postupka imala značajno manja prava na obranu zbog načina na koji je policija s njom postupala, za razliku od prava na obranu tijekom istrage koju je provodio državni odvjetnik⁸⁸.

SA3 navodi da je jedan od pozitivnih aspekata ispitivanja pomoću audio-video uređaja da se ne gubi vrijeme na vođenje pisanog zapisnika. Također, izjava u zapisniku može se prilagoditi na način da se neke izjave uljepšaju, a ponekad neke izjave nisu unesene točno onako kako se okrivljenik izrazio. Snimka čini sve vidljivim, jer je fizionomija okrivljenika također očigledna, način na koji se izražava, plače li ili ne, emocionalni izrazi itd.

Svi su ispitanici izjavili da je kvaliteta snimanja općenito dobra i da je bilo samo nekoliko situacija

87 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Pravosudna akademija, Zbornik - Novine u kaznenom postupku - 2017., Opatija, str. 11-12. Svibanj 2017.g., str. 78, Dostupno na: <http://pak.hr/cke/ostalo%206/Opatija%202017.pdf>

88 Novokmet A., Vinković Z., 2018.: "Policijsko ispitivanje osumnjičenika u Hrvatskoj nakon provedbe Direktive 2013/48/EU - trenutačno stanje i otvorena pitanja", str. 430, dostupno na <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/eclic/article/view/7120/4611>

89 Izvješće Državnog odvjetnika za 2017. godinu, str. 15, 19, 145 i 237. Dostupno na: <http://www.dorh.hr/dorh07062018>

s tehničkim problemima, što je u suprotnosti s navodima u izvješću Državnog odvjetništva za 2017. godinu, o kojima se raspravlja u odjeljku 3.2.⁸⁹

Što se tiče prijepisa snimki, ispitanici su jednako tako izjavili da su prijepisi vrlo korisni pomoćni alati za olakšavanje i ubrzanje rada na predmetima. Vrhovni sud u Zborniku radova potvrđuje isto mišljenje o tom pitanju, premda naglašavaju da izrada prijepisa u određenoj mjeri predstavlja opterećenje za državno tijelo koje izrađuje prijepis, ali da je konačni rezultat ipak neophodan⁹⁰. Kao što smo već spomenuli, svi su ispitanici rekli da nemaju iskustva u audio snimanju rasprava, iako su takvi uređaji dostupni za upotrebu. Stoga, unatoč relativno dobrim propisima za snimanje rasprave, velika većina naših ispitanika izrazila je nezadovoljstvo obvezom diktiranja na zapisnik, a suci ne koriste tu mogućnost iako sudovi imaju tehničke mogućnosti za snimanje.

5.2. Studije slučaja

STUDIJA SLUČAJA BR. 1

SA2 smatra da su audio-video ispitivanja korisna jer ne ostavljaju nikakvu sumnju o tome jesu li okrivljenicima dana sva upozorenja, kao što je to bilo u nekim slučajevima kada okrivljenici nisu dobili sva potrebna upozorenja. Sada dvojbe nema jer se sve snima.

U prilog tome navodi se i jedan slučaj iz sudske prakse. Radi se o kaznenom djelu ubojstva. U prvoj fazi kaznene istrage nije bilo materijalnih dokaza koji bi povezivali određene osobe kao osumnjičene. Međutim, podaci i informacije prikupljeni su u informativnim razgovorima s građanima, a državno odvjetništvo raspolagalo je informacijama o kretanju osoba putem GPS-a, video nadzora na benzinskim postajama, koji su pružili osnovanu sumnju da su te osobe počinile navedeno kazneno djelo. Kada su državni odvjetnici pozvali (dva) osumnjičenika, jedan od njih je odlučio očitovati se o optužbama, tj. priznao je počinjenje kaznenog djela, dok je drugi iskoristio svoje pravo na šutnju i odbio odgovarati na pitanja. Kada je kazneno djelo priznato, ispitivanje je snimljeno audio-video uređajem, branitelj je bio nazočan, a okrivljenik je bio upoznat sa svim svojim pravima, uključujući i činjenicu da se snimka svjedočenja može upotrijebiti kasnije kao dokaz u postupku. Osumnjičenik je dao iscrpno i cjelovito svjedočenje kojim je priznao kazneno djelo i to od pripreme do počinjenja kaznenog djela i daljnjih radnji. Okrivljenik je kasnije u postupku primijetio da nema materijalnih dokaza koji bi ukazivali na to da su počinili kazneno djelo te je kasnije u postupku pokušao osporiti tužiteljeve optužbe navodeći okolnost u kojoj je bio nesposoban za davanje iskaza zbog apstinencijske krize. Okrivljenik je tada tvrdio da nije dobio sva procesna upozorenja i da se državni odvjetnik tijekom ispitivanja služio obmanom. Zbog navoda da su povrijeđena postupovna prava okrivljenika i da se njegov iskaz ne bi trebao prihvatiti kao dokaz, okrivljenik se obratio Ustavnom sudu i Vrhovnom sudu Republike Hrvatske, ali su oba suda utvrdila da je ispitivanje provedeno na zakonit način.

Upravo zbog činjenice da je ispitivanje snimljeno, bilo je jasno da su okrivljeniku dana sva upozorenja, kao i da je obaviješten o svim pravima. Također, iz snimke je bio i vidljiv način postavljanja pitanja. Snimka je pokazala da državni odvjetnik nije koristio obmanu prilikom postavljanja pitanja. Osim toga, na snimci je vidljivo da se okrivljenik također savjetovao sa svojim braniteljem, što je omogućilo sudovima da odbace sve prigovore koji se odnose na nezakonitost postupanja.

⁹⁰ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Pravosudna akademija, Zbornik - Novine u kaznenom postupku - 2017., Opatija, str. 11-12. Svibanj 2017.g., str. 79, Dostupno na: <http://pak.hr/cke/ostalo%206/Opatija%202017.pdf>

Presuda Mader protiv Hrvatske, 21. lipnja 2011., br. 56185/07, ESLJP⁹¹

ESLJP je utvrdio da je došlo do povrede materijalnog aspekta članka 3. Konvencije u smislu da je podnositelj zahtjeva bio podvrgnut nečovječnom postupanju tijekom boravka u Policijskoj upravi Zagrebačkoj od 1. do 4. lipnja 2004., uključujući povredu postupovnog aspekta članka 3. Konvencije u tome što nije provedena nikakva istraga o navodima podnositelja zahtjeva o policijskom zlostavljanju i da je došlo do povrede članka 6. stavaka 1. i 3. Konvencije zbog nedostatka pravne pomoći koja je pružena podnositelju zahtjeva tijekom policijskog ispitivanja;

U ovom slučaju, osumnjičenik je od trenutka dolaska u Policijsku upravu Zagrebačku odveden u sobu za ispitivanje i zadržan je dva dana i devetnaest sati. Tijekom tog vremena bio je prisiljen sjediti na stolici bez sna, hrane ili zdravstvene njege za svoje stanje. Tijekom ispitivanja policijski službenici su ga neprestano šamarali po licu, udarali ga po glavi debelom bilježnicom i jedanput, kada je pao na pod, udarali ga nogama po cijelom tijelu i ozlijedili, uzrokujući mu trajnu povredu trtice. Osumnjičenik je ispitivan bez prisustva odvjetnika, a kasnije je presuda evidentno zasnovana na priznanju u policiji. Osumnjičenik je tvrdio da su policijski službenici sastavili zapisnik, čiji je sadržaj, prema navodima podnositelja zahtjeva, bio neistinit i nije mu pročitao naglas. U zapisniku je navedeno da je priznao ubojstvo. Podnositelj zahtjeva bio je prisiljen potpisati pisani zapisnik o svom navodnom ispitivanju. Odvjetnik, kojeg je pozvala policija, stigao je nakon ispitivanja i potpisao zapisnik o ispitivanju podnositelja zahtjeva, koji je već bio pripremljen, bez razgovora s podnositeljem zahtjeva i bez čitanja.

Sud je utvrdio da policija nije zabilježila vrijeme kada su policijski službenici ispitivali podnositelja zahtjeva ili kada je podnositelju zahtjeva bilo dopušteno spavati i kada je dobio hranu ili piće. Odvjetnik je također tvrdio da je takva praksa standardna u policijskim postupcima i da se svake godine susreo s oko dvjesto takvih slučajeva. Prije prenošenja Direktive, policijska je praksa bila pozvati branitelje na kraju ispitivanja, a u slučajevima lišavanja slobode nije zabilježila vrijeme, mjesto i druge važne činjenice vezane za lišavanje slobode i ispitivanje.

Zbog takve loše prakse, ESLJP je obvezao Hrvatsku da osigura prava na djelotvorno pravno zastupanje osumnjičenicima u policijskoj postaji. Međutim, ta su prava d tada ostvarivali osumnjičenici koje je uhitio i ispitao državni odvjetnik ili policijski istražitelj po nalogu državnog odvjetnika. Pravo na pravno zastupanje nisu ostvarivali osumnjičenici tijekom policijskog prikupljanja informacija, odnosno osumnjičenici na slobodi. Zahvaljujući transponiranju Direktive, svi osumnjičenici sada u najranijoj fazi postupka mogu ostvariti pravo na pravno zastupanje.

5.3. Važnost audio-video snimki u odnosu na provedbu postupovnih prava

Svi intervjuirani dionici istaknuli su iste posljedice propuštanja snimanja ispitivanja kako je propisano zakonom. Takve snimke predstavljaju nezakonit dokaz. Budući da policija provodi audio-video ispitivanje u policijskim postajama, važno je napomenuti da policija najvjerojatnije razgovara s osumnjičenicima prije "službenih ispitivanja" (na primjer, kada su uhićeni i sprovedeni u policijsku postaju ili tijekom pretresa u prisutnosti osumnjičenika). U svim tim slučajevima, ako je okrivljenik priznao počinjenje kaznenog djela ili kada je prikrio sredstva za počinjenje kaznenog djela, takvi dokazi predstavljaju protupravne dokaze primjenom doktrine plodova otrovne voćke. Takve dokaze treba ukloniti iz spisa predmeta. "Zato bi bilo korisno snimiti izričitu izjavu osum-

⁹¹ Mader protiv Hrvatske, Br. zahtjeva 56185/07, 21. listopada 2011. godine. Dostupno na: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["mader"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-105293"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

njičenika o tome je li već razgovarao s policijom kako bi se izbjegli mogući prigovori (pogotovo kada osumnjičenikov branitelj nije prisutan)".⁹²

P1 izjavio je da to ne bi bio slučaj ako bi osumnjičenik počeo razgovarati i ako nitko osumnjičenika nije ništa pitao, odnosno, ako je dobrovoljno dao informaciju. Na primjer, ako je osumnjičenik priznao gdje je sakrio neke dokaze, to bi bio zakonito pronađen dokaz. Važno je da policija ne inicira ili postavlja pitanja vezana uz počinjeno kazneno djelo. Nadalje, u slučajevima kada policija tijekom prikupljanja informacija od građana utvrdi da postoji osnovana sumnja da je osoba sudjelovala u počinjenju kaznenog djela ili ga počinila, policija prestaje prikupljati informacije i osoba će biti ispitana kao osumnjičenik. U protivnom, dokazi dobiveni prikupljanjem takvih informacija smatraju se protupravnim dokazima.

Iskazi u obliku samoinicijativnih izjava, spontanih izjava, izjava u neslužbenom razgovoru, izjava prijestupnika tijekom kaznenog djela, izjava prikupljenih na tajnom policijskom zadatku, kao i tijekom izvršavanja službenih policijskih ovlasti ne mogu se smatrati službenim policijskim ispitivanjem u skladu s čl. 208 ZKP-a. Zakonodavstvo ne daje definiciju ispitivanja koja može odrediti definirajuće elemente ispitivanja. Primjerice, ako osoba uđe u policijsku postaju i kaže: "Počinio sam ubojstvo", a nije službeno ispitana, takva se izjava ne može smatrati iskazom. Policija u tom slučaju ima ulogu promatrača, što se ne može smatrati početkom policijskog ispitivanja⁹³.

Budući da zakonodavstvo nije odredilo sadržaj ispitivanja, postoji potreba za tom definicijom kako bi se izbjegla neujednačena sudska praksa. Važno je razlikovati različite oblike verbalne komunikacije koji nisu rezultat rada policije, a prikupljene izjave trebale bi imati dokaznu snagu kao u usporednom pravu.⁹⁴

92 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Pravosudna akademija, Zbornik - Novine u kaznenom postupku - 2017., Opatija, str. 11-12. Svibanj 2017.g., str. 81, Dostupno na: <http://pak.hr/cke/ostalo%206/Opatija%202017.pdf>

93 Burić, Z. Dr., sc. Karas, Z. sc., 2017., "Prilog raspravi o dvojbama vezanima uz novu definiciju osumnjičenika i radnju njegova ispitivanja", str. 479.

94 Burić, Z. Dr., sc. Karas, Z. sc., 2017., "Prilog raspravi o dvojbama vezanima uz novu definiciju osumnjičenika i radnju njegova ispitivanja", str. 479.

6. Mogućnosti proširenja audio-video snimanja ispitivanja i analiziranja čimbenika koji olakšavaju i otežavaju proces

Sljedeće područje na kojem je potrebno razviti nove prakse je potreba – koju su istaknule intervjuirane osobe – za izradom prijepisa snimki. Iako je očito da prijepisi ubrzavaju postupke, to također znači i zapošljavanje dodatnog osoblja, što bi predstavljalo financijski teret za državu.

Prema dobivenim statistikama, jasno je da nemaju svi sudovi, policijske postaje i uredi Državnog odvjetništva opremu za audio-video snimanja. Osim toga, Izvješće Državnog odvjetništva utvrdilo je da je postojeća oprema nedovoljna i u lošem stanju. U Izvješću Državnog odvjetništva za 2017. godinu predlaže se osigurati dodatne tehničke uređaje kao i redovito održavanje postojeće opreme.⁹⁵

Što se tiče audiozapisa rasprave, kao što je već spomenuto, gotovo svi ispitivači izjavili su da nemaju iskustva u korištenju audio uređaja na raspravama iako su takvi uređaji dostupni. Usprkos relativno dobroj zakonskoj regulaciji i tehničkim mogućnostima audio snimanja rasprava, sudovi ne koriste ovu mogućnost. Važnost izrade audiozapisa rasprava opravdana je zato što vrlo često zapisnik na glavnom ročištu ne odražava sve što se dogodilo. Izjave u zapisniku često se prilagođavaju da bi bile uljepšane ili nisu u potpunosti unesene u zapisnik na način kako ih je okrivljenik izrekao.

Neki ispitanici zagovaraju proširenje audio-video snimanja kako bi se obuhvatili i prekršajni predmeti. Važno je napomenuti da Hrvatska prepoznaje dva glavna oblika protupravnog postupanja; kaznena djela i prekršaje. Prekršaj se odnosi na blaže kršenje društvenih vrijednosti i kažnjava se blaže u odnosu na kazneno djelo⁹⁶. S obzirom da je Prekršajni postupak podređen Zakonu o kaznenom postupku (posebice u postupcima vezanima za obiteljsko nasilje), audio-video snimanje je potrebno u gore navedenim slučajevima, što u praksi nije slučaj.

Isto vrijedi i za žrtve. Prema stavku 9. Direktive 2012/29/EU, kazneno djelo predstavlja nedopušteno djelo protiv društva, kao i povredu pojedinačnih prava žrtava. Imajući na umu da se pojam žrtve odnosi na svaku osobu koja trpi štetu, uključujući tjelesnu, psihičku ili emocionalnu štetu ili financijski gubitak, ova se definicija može primijeniti mutatis mutandi na žrtve određenih prekršaja, koje su pretrpjele određenu materijalnu, tjelesnu ili psihičku štetu.

Članak 1. Pravilnika o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve propisuje da se Pravilnik odnosi na žrtve kaznenih djela, ali ne uključuje žrtve prekršaja, dok se standardi zaštite iz Direktive preneseni u nacionalno zakonodavstvo jednako primjenjuju i na kaznene i na prekršajne postupke. Potpuno zanemarivanje žrtava prekršaja nije u skladu s tendencijama europskog zakonodavstva da izjednači žrtve kaznenih djela i žrtve prekršaja⁹⁷. Također treba imati na umu da su mnogi slučajevi nasilja u obitelji, primjerice, riješeni u prekršajnim postupcima.

Branitelji koje smo intervjuirali izrazili su ozbiljnu zabrinutost zbog neprepoznavanja žrtava prekršaja, tj. žrtava obiteljskog nasilja. U prekršajnim postupcima žrtve su isključene iz pojedinačnih procjena žrtve, što znači da im nisu dostupne posebne mjere zaštite (poseban način ispitivanja, korištenje komunikacijskih tehnologija kako bi se izbjegao vizualni kontakt s počiniteljem i slično).

95 Izvješće Državnog odvjetnika za 2017. godinu, <http://www.dorh.hr/dorh07062018>

96 Prof. dr. sc. Damir Aviani, Prekršajno pravo, Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Split, 2013., str. 8, Dostupno na: https://www.pravst.unist.hr/dokumenti/dokpdf_prekrhajno_pravo_2013.pdf

97 Izvješće Pučke pravobraniteljice za 2017. godinu, dostupno na: <http://ombudsman.hr/hr/izvjesca-2017/izvjesce-pp-2017/send/82-izvjesca-2017/1126-izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2017-godinu>

7. Preporuke

Možemo zaključiti da je s posljednjim izmjenama i dopunama ZKP/17 Hrvatska učinila značajan korak naprijed u procesima europeizacije hrvatskog kaznenog postupovnog prava. Prenošnje spomenute Direktive značajno je reformiralo tradicionalni neformalni koncept policijskog ispitivanja osumnjičenika u prethodnom postupku, uključujući odbacivanje formalnog koncepta osumnjičenika i prihvaćanje koncepta osumnjičenika s materijalnim značenjem.

Svi ispitanici istaknuli su da Hrvatska ima dobar pravni okvir koji poštuje postupovna prava osumnjičenika i okrivljenika, sada i od najranijih faza kaznenog postupka. Čini se da je audio-video snimanje ispitivanja u policiji i državnom odvjetništvu uobičajena praksa i da se u potpunosti poštuje s obzirom na to da je oblik i način ispitivanja detaljno propisan zakonom.

Međutim, ne postoji jedinstveno stajalište o tumačenju snage dokaza tijekom ispitivanja osumnjičenika u policijskoj postaji. Imajući u vidu da je hrvatski sustav kaznenog pravosuđa još uvijek u procesu prilagođavanja zahtjevima kaznenopravnog sustava EU-a, u budućnosti se očekuje usklađivanje sudske prakse.

Uzimajući u obzir zahtjeve Direktive o pravu na pristup odvjetniku i sve što smo opisali u prethodnim poglavljima, iznijeli smo sljedeće preporuke.

- Obveza izrade prijepisa snimljenih ispitivanja.
- Obvezni audiozapisi sudskih rasprava.
- Osigurati dodatne tehničke uređaje, kao i redovito održavanje postojeće opreme kako bi se izbjeglo protupravno postupanje zbog nedostatka odgovarajuće opreme.
- Proširenje obveze audio-video snimanja kako bi se obuhvatili prekršajni predmeti vezani za obiteljsko nasilje.
- Uključiti žrtve prekršaja u pojedinačne procjene, tj. povećati kapacitet i kvalitetu usluga podrške koje pružaju nacionalni stručnjaci, poboljšati razumijevanje prava žrtava u slučaju žrtava prekršaja.

Prilog

Tablica 1. Prostorije prikladne za audio-video snimanje i oprema na području Republike Hrvatske

Police Departments	Number of rooms	Number of audio-video devices
Zagrebačka županija	12	22
Splitsko-dalmatinska županija	9	20
Primorsko-goranska županija	8	13
Osječko-baranjska županija	6	11
Istarska županija	5	13
Vukovarsko-srijemska županija	4	11
Šibensko-kninska županija	4	10
Dubrovačko-neretvanska županija	10	15
Zadarska županija	13	17
Karlovačka županija	7	9
Sisačko-moslavačka županija	3	13
Bjelovarsko-bilogorska županija	6	9
Varaždinska županija	6	9
Krapinsko-zagorska županija	2	8
Brodsko-posavska županija	3	9
Koprivničko-križevačka županija	2	8
Ličko-senjska županija	5	10
Virovitičko-podravska županija	1	6
Požeško-slavonska županija	1	5
Međimurska županija	3	8

Tablica 2. Ispitivanja koja su proveli Državno odvjetništvo i policija

Državno odvjetništvo		2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	UKUPNO
NALOZI POLICIJI	Prvo ispitivanje	7757	5400	5738	6797	7248	32940
	Ispitivanje svjedoka (nije snimljeno audio-video uređajem)	6697	4505	5292	6309	7489	30292
	UKUPNO	14454	9905	11030	13106	14737	63232
RADNJE DRŽAV- NOG ODVJET- NIŠTVA	Prvo ispitivanje	15508	16199	15142	14622	13831	75302
	Ispitivanje svjedoka (nije snimljeno audio-video uređajem)	20856	19245	17452	17889	17111	92553
	UKUPNO	36364	35444	32594	32511	30942	167855
SVEUKU- PNO	Prvo ispitivanje	23265	21599	20880	21419	21079	108242
	Ispitivanje svjedoka (nije snimljeno audio-video uređajem)	27553	23750	22744	24198	24600	122845
	UKUPNO	50818	45349	43624	45617	45679	231087

Tablica 3. Ukupan broj audio-video uređaja koji su na raspolaganju sudovima u Republici Hrvatskoj

Pravosudno tijelo	Audio-video sustav iz donacije UNICEF-a, snimanje maloljetnika	Audio-video uređaj pravosudnih i kaznenih tijela - Policom
Općinski građanski sud u Zagrebu		1 komplet
Općinski kazneni sud u Zagrebu	1 komplet	1 komplet
Općinski sud u Novom Zagrebu		1 komplet
Općinski sud u Splitu	1 komplet	1 komplet
Županijski sud u Bjelovaru	1 komplet	1 komplet
Županijski sud u Dubrovniku		1 komplet
Županijski sud u Osijeku	1 komplet	1 komplet
Županijski sud u Puli		1 komplet
Županijski sud u Rijeci	1 komplet	1 komplet
Županijski sud u Sisku	1 komplet	1 komplet
Županijski sud u Slavonskom Brodu		1 komplet
Županijski sud u Splitu	1 komplet	1 komplet
Županijski sud u Šibeniku		1 komplet
Županijski sud u Varaždinu	1 komplet	1 komplet
Županijski sud u Velikoj Gorici		1 komplet
Županijski sud u Vukovaru		1 komplet
Županijski sud u Zadru		1 komplet
Županijski sud u Zagrebu	1 komplet	1 komplet

Tablica 4. Troškovi audio-video uređaja

Specifikacija troškova	Količina	Cijena bez PDV-a
Troškovi uređaja i ugradnje	19 kompleta	836.232,56 HRK = oko 111.497,67 EUR*
Licenca za poslužitelja	1 komplet	18.383,15 HRK = oko 2.451,08 EUR
Provedba	1 komplet	343.386,25 HRK = 45.784,83 EUR
Ukupno bez PDV-a		1.198.001,96 HRK = 159.733,58 EUR
Ukupno s PDV-om		1.497.502,45 HRK = 199.666,99 EUR

* 1 HRK = 1.75 EUR

Tablica 5. Broj audio uređaja dostupnih na sudovima u Hrvatskoj

Pravosudna tijela	IPATAIB 2010 "„Jačanje učinkovitosti pravosuđa u Republici Hrvatskoj" nabava audio sustava za snimanje sudskih rasprava i svjedočenja svjedoka.
Općinski građanski sud u Zagrebu	27 kompleta
Županijski sud u Bjelovaru	2 kompleta
Županijski sud u Dubrovniku	1 komplet
Županijski sud u Karlovcu	2 kompleta
Županijski sud u Karlovcu, Stalna služba u Gospiću	1 komplet
Županijski sud u Osijeku	3 kompleta
Županijski sud u Puli	2 kompleta
Županijski sud u Rijeci	5 kompleta
Županijski sud u Sisku	2 kompleta
Županijski sud u Slavonskom Brodu	2 kompleta
Županijski sud u Slavonskom Brodu, Stalna služba u Požegi	1 komplet
Županijski sud u Splitu	10 kompleta
Županijski sud u Šibeniku	1 komplet
Županijski sud u Varaždinu	4 kompleta
Županijski sud u Velikoj Gorici	2 kompleta
Županijski sud u Vukovaru	2 kompleta
Županijski sud u Zadru	3 kompleta
Županijski sud u Zagrebu	19 kompleta

Tablica 6. Ukupan broj ispitivanja, broj prostorija koje se koriste za audio-video i audio snimanja ispitivanja te zahtjevi za audio-video i audio snimanje u razdoblju od 2013. do 2018. godine; ("-" označava da podaci nisu dobiveni, dok se "0" odnosi na broj ispitivanja i prostorija prikladnih za audio-video snimanje)

Ukupan broj ispitivanja u razdoblju od 2013. do 2018. godine							
Pravosudna tijela	Broj ispitivanja na sudovima	Broj audio-video snimljenih ispitivanja (istražni suci)	Broj zahtjeva za audio-video snimanje	Broj prostorija koje se koriste za ispitivanje	Broj prostorija koje se koriste za audio-video snimljena ispitivanja	Broj prostorija koje se koriste za audio snimanje rasprava	Broj ispitivanja koja su snimljena audio uređajem
Općinski kazneni sud u Zagrebu		-	-	42	3	-	-
Županijski sud u Zagrebu					1		
Prvostupanjski kazneni odjel	-	1712	-	-	-	-	-
Drugostupanjski kazneni odjel	-	5	-	-	-	-	-
Centar za izvršavanje kazni zatvora	631	-	-	3	-	-	-
Odjel sudaca istrage	10681	1637	-	-	-	-	-
Općinski sud u Čakovcu	-	17	-	-	1	-	-
Županijski sud u Bjelovaru	1460	177	2	4	2	0	0
Županijski sud u Vukovaru	-	-	-	3	2	1	-
Županijski sud u Dubrovniku	-	57	-	-	1	-	-
Općinski sud u Dubrovniku	-		-	6	2	-	-
Općinski sud u Karlovcu	5758	19	7	1	1	0	0
Općinski sud u Požegi	-	-	-	2	1	-	-

Županijski sud u Puli	-	-	-	-	1	-	-
Općinski sud u Puli	-	-	-	-		-	-
Općinski sud u Šibeniku	-	-	-	-	0	0	0
Općinski sud u Slavonskom Brodu	-	-	-	-	-	-	-
Općinski sud u Virovitici	-	-	-	-	2	-	-
Općinski sud u Rijeci	-	-	-	-	0	0	0
Općinski sud u Velikoj Gorici	-	-	-	6	1	0	0
Županijski sud u Velikoj Gorici	-	-	-	-	-	-	-
Općinski sud u Zlataru	-	-	-	6	2	2	-
Općinski sud u Novom Zagrebu	-	15	0	2	2	-	-
Županijski sud u Zadru	-	-	-	7	3	5	-
Županijski sud u Rijeci	-	90	-	-	2	-	0
Županijski sud u Sisku	1787	431	-	7	1	1	-
Županijski sud u Varaždinu	-	668	-	-	4	-	0
Općinski sud u Varaždinu	-	17	-	5		-	-
Županijski sud u Šibeniku	2882	69	0	2	2	0	0
Općinski sud u Koprivnici	-	21	1	2	2	0	0
Općinski sud u Sisku	1244	0	0	6	1	1	0
Općinski sud u Osijeku	-	-	-	-	-	-	-
Općinski sud u Gospiću	-	-	0	-	0	-	-

Općinski sud u Slavonskom Brodu	-	-	-	-	-	-	-
--	---	---	---	---	---	---	---

